

Тамара
Кржемінська

ЗУСТРІЧІ
І
РОЗСТАВАННЯ

ЗУСТРІЧ ПЕРША

Про що шепочуться лани,
Про що співають луки? –
Закохані в життя вони,
Любов живе в тих звуках.
Т.В.Кржемінська

Спогади линуць у далекі 60-ті роки – роки моєї молодості, які подарували мені незабутню зустріч, сповнили мене відчуттям прекрасного, втіленого в навколишній світ буття, відчуттям повного щастя через причетність до нього, єднання з ним.

Моя розповідь мала б бути не стільки неповною, як мало колоритною, якби я нічого не написала про своє рідне місто Городню, де я провела найкращі роки свого життя – дитинство, юність і молодість. Я маю описати обставини місця подій, особливості того часу й людських відносин, характеру їх, щоб оповідання вийшло правдоподібним, образним і цікавим.

Поліське місто Городня, що в Чернігівській області, колись сотенне містечко, своєю історією сягає середини XVI століття. Воно входило до Чернігівського князівства, уславленого визвольною боротьбою, героїкою подій і українським свободолюбним народом.

У Городні проїздом побував Петро Перший і віддав велику честь, залишивши на дарунок дві гармати. Вони пройшли через усі віки, оберігаючи волю й спокій міста, і досі стоять у міському бульварі, гордо здійнявши до неба свої жерла, не зважаючи ні на громи минулих війн, ні на громи небесні, уславлюють кожний прийдешній день.

Свого часу проїздила містом і імператриця Катерина II, слідуючи до Чернігова. На виїзді з міста на її честь городяни посадили липи, які шуміли своїми зеленими кронами декілька століть, нагадуючи про славне минуле. Я пам'ятаю їх з дитинства. Тільки тоді вони були вже трухляві й висохлі, з обідраним стовбуром.

Наше місто розташувалося серед затишних змішаних лісів, багатих на гриби, ягоди, лікарські рослини, запашні квіти й трави, зелені м'які мохи. Це наклало своєрідний відбиток на зовнішній вигляд Городні. Часто-густо, як не цілковито, будівлі, чи то приватні, чи адміністративні, збудовані з деревини й оббиті пофарбованими дошками, через що місто виглядає неповторно екзотичним і особливо теплим.

Більшість будинків – величні споруди, показні, з парадними входами, високими ганками і сходами, широкими перилами. Вікна, віконниці, двері, тамбури – в різьбленому обрамуванні. Це є свідченням того, що місто здавна процвітало й до цих часів зберегло не тільки свій стиль, свою зовнішність, а й достойну спадщину традицій.

Та головна цінність міста – люди, що мешкають в ньому, живуть його інтересами, прославляють самовідданою працею, збагачують насліддя, захищають його. У місті налічується понад 10 тис. людей. Вони мають все необхідне для праці й відпочинку. Добре налагоджене виробництво на

підприємствах міста – льонозаводі, масло-сирзаводі, обозному заводі, торфопідприємстві, лісгоспзагу та інших, сприяє росту робочих місць, робочого класу. У місті – шість середніх шкіл, дві міські бібліотеки, окрім шкільних і відомчих, два кінотеатри, Будинки піонерів, Будинки культури, маються дитячі дошкільні заклади, районна лікарня, де працюють висококваліфіковані фахівці, що складають високоосвічену інтелігенцію, ряди якої постійно поповнюються.

Не дивно, що і вимоги до міста підвищені й потреби не обивательські. Городяни люблять і вміють відпочивати. У Будинку культури, на підприємствах, у школах і організаціях діють різні гуртки художньої самодіяльності, які радують своїми талантами, збагачують культурне життя. У святкові й вихідні дні місто надто оживає від гомону і сміху людського потоку відпочиваючих, які усюди: у скверах, на вулицях, на стадіоні, у Будинку культури, у кінотеатрах. Нарядний, різнобарвний людський потік! Ні до чого не вступишся: скрізь – абсолютний аншлаг. Це свідчить за високу ідейність, активність, єдність людей, за високий рівень просвітництва нашого маленького міського суспільства.

Прекрасне місто й своєю неповторною українською природою: скрізь квітучі сади, палісади; привітні сквери запрошують відпочити під розлогими деревами, що кидають спокійну, лагідну тінь. Приємно йти рівними вулицями, де панують порядок і чистота. До пейзажу міста вписується річечка, неширока і звивиста, з берегами, що ховаються поміж смарагдових, соковитих, прохолодних луків.

А як тут легко дихається! У повітрі відчувається подих соснового лісу, квітів і духмяних трав, запахи дозріваючих ягід, плодів і городини.

Весна 1963 року видалася ранньою, з теплою, сонячною дниною. У садах і гаях, у лузі хазяйнували птахи, що повернулися з далеких країв. Їх стоголосий щебет розливався на всі лади і радував привітне довкілля. Все пробудилося від зимової сплячки, усюди панувало пожвавлення, викликане весняними турботами. У кожного свій клопіт, свої турботи. Вони відчувалися і в трудових колективах. Готувалися до першотравневих свят. Активізувався молодіжний патріотичний рух за дострокове виконання соціалістичних зобов'язань. Кожний бажав вкласти свій внесок в загальну справу з подальшого укріплення матеріально-технічної бази, національного доходу, підвищення добробуту суспільства.

А тут сталася надто визначна подія для нашого міста й особливо для його жіночої половини – на початку квітня прибули курсанти Чернігівського вищого авіаційного училища. Вони спочатку зверхньо ставилися до міста і його мешканців. Ще б пак! Провінція. Та згодом, увійшовши до ритму його активного життя, почали поступово налагоджувати контакти з Райкомом комсомолу, де я обіймала посаду завідуючої обліковим сектором, а далі – проявляти неабиякий інтерес до молоді. Вулицями походжали парочки – дівчата з курсантами.

Одразу після першотравневих свят я мала виїхати до Обкому комсомолу на триденний семінар. Я підготувала звіт, доповідь, про всяк

випадок, зібрала необхідні дані й 10 травня виїхала до Чернігова. Ранок обіцяв теплий і ясний день. Повітря дихало пахощами весни. За парканами колихалося біле море – цвіли сади. Де-не-де вже опадали білі пелюстки й тихенько кружляли, вкриваючи землю, наче снігом.

Це легенький вітерець бавився, утворюючи весняний снігопад. Ось-ось луснуть бузкові бруньки, ніжна прозелень вкрила дерева.

Я замріяно дивилася у вікно автобуса, коли до мене підійшла усміхнена дівчина. Я її добре знала, як і двох її подружок – активних комсомолок, що торік закінчили десятирічку й працювали в сільських школах піонервожатими, набуваючи виробничого стажу для вступу до інституту.

– Добридень, Галино! – привіталася вона до мене.

– Добридень, Ганнусю! – привітала і я її.

– Я маю до тебе цікаву розмову, – сказала дівчина й загадково-інтригуюче подивилася на мене.

– Що ж це має бути? – зацікавилася я.

– А ти не здогадуєшся? – продовжувала весело мене дразнити Ганнуся.

– Анітрохи! Далекі нічого не приходить до мислі. Кажі вже, бо я все одно не здогадаюся. – Я встала і ми, стоячи в проході автобуса, продовжили розмову.

– Ми вчора увесь вечір тебе шукали у місті, на танцях, навіть додому приходили. Щоправда, до кімнати не заходили, а тільки під вікном походили, позаглядали. Тебе ніде не було, так і пішли з нічим.

– Хто це “ми” і навіщо ви мене розшукували? – здивувалася я.

Здивування моє мало підставу, бо я ні з Ганнусею, ні з її подругами не товаришувала. Окрім комсомольської роботи нічого спільного поміж нас не було – вони молодше десь на п’ять років за мене.

– “Ми” – наша трійця: я, Валентина і Оленка, а ще Ніс з нами. Саме він і змусив розшукувати тебе.

– Який ще Ніс? – ще дужче здивувалася я.

– Галино, зараз я розповім тобі все по порядку і ти зрозумієш, – аж світилася Ганнуся. – Носом ми прозвали одного знайомого курсанта, товариша наших парубків, з якими ми зустрічаємося. Вони нерозлучні друзі. У Носа, тобто Віктора, немає знайомої дівчини. Одного разу, як він розповів, він побачив тебе у місті і ти йому одразу сподобалася. З того часу він марить тобою, але досі не мав нагоди познайомитися. А вчора, знову не побачивши тебе на прогулянці, не давав нам спокою: “Де вона? Якщо ви знаєте, де вона мешкає, то ходімо до неї додому. Я будь-що маю сьогодні познайомитися з цією циганкою, бо не спатиму і навчання не лізтиме в голову”. Дома ми тебе не застали і він одразу засмутився, повернувся до казарми. Галю, ти надовго їдеш до Чернігова? Я запитую тому, що Віктор знову розшукуватиме тебе цієї суботи.

– Цікаво, дуже цікаво! От так новина! – сміялася я, приємно вражена.
– Їду я до Обкому на чотири доби і в п'ятницю сподіваюся повернутися. Який же він з себе, цей Ніс? – поцікавилася я.

– Не подумай, що й справді носатий. Білявий, симпатичний хлопчина, веселий, дотепний, відмінник – вчиться на підвищену стипендію. Я думаю він тобі сподобається.

– Не знаю чи взагалі я погоджуся на знайомство з ним.

– Чому ти так сказала, Галино?

– Тому що я вже маю людину свого серця й нове знайомство мені ні до чого.

– Хто зна, хто зна. Буває миті достатньо, щоб перевернути все життя,
– сказала Ганнуса.

Я нічого не відповіла, бо розповідь Ганусі сприйняла за цікаву байку.

За розмовами ми не помітили, як прибули до мальовничого села Дібрівне. У цьому селі зросла моя матуся, яка із захопленням згадувала зелені діброви, гаї, квітучі луки, співи пташок, від яких вона назавжди увібрала красу і сповнила нею своє серце, свою уяву, своє життя.

– Щастя тобі, Галино! Сподіваюся, що в суботу обов'язково зустрінемося. Не засмучуй Носа, він чудовий юнак.

– На все добре, Ганнусю! Наперед нічого не обіцяю, як вийде, але засмучувати Носа не буду.

Дівчина вийшла з автобуса, помахала на прощання рукою й пішла вулицею, а я поїхала далі.

Тиждень проминув швидко. Я, як і планувала, повернулася додому в п'ятницю. На семінарі я обмінялася з колегами з багатьох питань практичної роботи, одержала інструктаж з ведення фінансових операцій, книг обліку, а також з питань підготовки комсомольського архіву, передачі його до обласного партійного архіву. Все для мене було вперше, бо в Райкомі комсомолу я працювала, як і увесь склад, призначений січневою Конференцією, тільки п'ять місяців. Робота мене цікавила й насичувала по вінця – ніколи було і вгору глянути, як кажуть. Цілеспрямоване життя щоразу набувало нового сенсу.

У суботу відкрився для молоді літній танцювальний майданчик. З цього приводу грав духовий оркестр. Молодь раділа, що нарешті перебралася з тісного залу Будинку культури на свіже повітря і простору площадку для танців.

Я домовилася з дівчатами, Іриною і Світланою, що вони покличуть мене, як ітимуть, і ми прогуляємося трохи вулицями міста, довго не сновигаючи, і в самий раз – не зарано й не запізно – з'явимося на танцях.

Я вдяглася в модну спідницю, довгу й пишну, з стрічними складками, пошиту зі штапелю, по блідо-голубому полю якої пломеніли соковиті лапаті чорні й зелені квіти. До спідниці вдягла капронову ніжно-рожеву кофту з коротеньким рукавом "кімоно", взула босоніжки з чорного замшу на високих підборах. Довгі чорні коси туго затягувала на потилиці у важкий вузол. Подивилася на своє відображення у дзеркалі й показала язика: "Чи

й не красуня”, – посміхнулася, кепкуючи з себе. На мене дивилося худеньке, тендітне дівча, на овальному обличчі якого світилися великі світло-зелені, життєрадісні, трохи задерикуваті, загалом мінливі очі. Погримасувавши, розвеселившись, я вибігла на вулицю, бо дівчата вже стукали у вікно, гукаючи мене.

– Чого ти така весела? – спитала Ірина. – Чому радієш?

– Маю на те причину.

– То поділися з нами, – сказала Світлана.

– Забагато хочете знати. Прийде час – поділюся, а поки що це – таємниця, – усміхнулася я легенько, дратуючи подружок.

– Ну, тоді нехай тобі ж і покортить, – засміялася Ірина. – Куди підемо? – спитала.

– Я пропоную направити свої благородні ступні спочатку в напрямку “стометрівки”. Пройдемося раз, покажемо себе, а тоді підемо на танці.

Дівчата одразу погодилися на пропозицію, бо поміж нас панувала злагода і взаєморозуміння. Ми багато в чому доповнювали одна одну й навіть збагачували, цінували дружбу. Атмосфера доброзичливості з’єднувала нас нерозривними узами. Взагалі мені таланило на подруг, може тому, що я була контактна й чуйна. До мене линули дівчата. Деякі з них були просто товариші, добрі приятелькі. Були й близькі, яким я звірялася думками, кому довіряла.

Такою мене зробило життя, бо я вже з чотирнадцяти років навчалася далеко від рідного дому й звідала всі тяготи напівсирітської долі. Без надійної дружби там не вижити, та це так, до речі.

На стометрівці” туди-сюди походжали закохані пари, проносилися веселі зграйки дівчаток, хлопців, статечно пропливали нафужирені перестарки. Від військової форми зеленіло в очах. Молоді офіцери, курсанти, з військовою виправкою, з почуттям особистої гідності й неперевершеності, весело перемовлялися поміж собою, кидали веселі дотепи і придивлялися з зацікавленням блиском у очах до дівчат.

Деінде на лавках біля своїх будинків вощідали” молодичі, літні жінки, лускали насіння, акуратно складаючи шкаралупки в долоню; критично з ніг до голови роздивлялися дівчат, хлопців, та судили-рядили: хто такі, чи звідки.

На танцювальному майданчику і яблуку ніде було впасти. Молодь товпилася навкруг танцювального майданчику, кружляла під звуки музики, гуділа, мов у вулику бджоли. Ми не поспішали з танцями, зупинилися неподалік і весело поміж собою стрекотіли, спостерігаючи за тим, що коїться довкола, оцінюючи обстановку, бо були впевнені в собі молоді дівчата, у віці тільки-но за двадцять, доволі відомі й популярні активістки міста.

Іра після закінчення педінституту працювала в школі-інтернаті, викладала українську мову, читала лекції серед молоді. Серйозна, врівноважена, симпатична вона мала серед парубків багато прихильників.

Світлана – сирота, приїхала з далекого білоруського міста в Городню до дядька, який довгий час викладав мову в педучилищі, а тепер перебував на пенсії. Світлана навчалася на заочному відділенні педінституту і теж працювала у школі-інтернаті.

Я, окрім роботи в Райкомі комсомолу, очолювала комсомольську багаточисленну організацію міської Ради, займалася в багатьох гуртках художньої самодіяльності, відвідувала курси з вивчення англійської мови. За чотири роки встигла зіграти декілька ролей у виставах, які ставили в Будинку культури і стала улюбленицею глядачів, які при зустрічі впізнавали мене, зупинялися, виказуючи захоплення і подяку за гру.

Мій погляд ненароком упав на білявого курсанта, що якраз дивився на мене. Як тільки оркестр заграв наступний танець, курсант жваво підбіг до мене й простягнув руку, запрошуючи:

– Дозвольте вас запросити?

Я кивнула головою на знак згоди і ми зійшли на танцювальний майданчик. Я одразу здогадалася, що це був ніхто інший, як саме Ніс, про якого мені розповіла Ганнуса.

Нас одразу поглинув натовп. Ми закружляли у вальсі. Відчувалося, що хлопець хвилюється, поривчасто веде мене колом, лавіруючи у тіснєві.

Мені стало навіть трохи смішно, що я вже знаю, хто він такий і що має на думці. Але я не подала виду щодо того, а мій сміх був внутрішній і приємний, перед усім для мене самої. Курсант тримав у руці декілька невеличких гілочок ніжної духмяної конвалії, які одразу простягнув мені:

– Прийміть на знак моєї прихильності ці чудові весняні квіточки.

– О, вони дійсно чудові, ці білі пахучі дзвіночки! Дякую, – сказала я, приймаючи від нього конвалії.

– Я думаю, саме час нам з вами познайомитися. Мене звуть Віктором. А вас?

– А мене – Галиною.

– Дуже приємно. Сьогодні чудовий вечір, як на вашу думку? – Не дочекавшись відповіді, він продовжував: – Мені здається найкращим з усіх вечорів, що я провів у цьому місті.

– Чим же він вам так припав до душі? – спитала я.

– Бо саме сьогодні випала щаслива нагода познайомитися з вами, що досі ніяк не вдавалося. Минулої суботи я усюди шукав вас, та так і не довелося побачити. Ще трохи, і сьогодні я вас не зустрів би.

На цих словах танець скінчився. Віктор тримав мене за руку і, не відпускаючи від себе, сказав:

– Галино, я вас не відпущу – не хочу, щоб ви отак зникли, загубилися у цьому натовпі. Подаруйте, будь ласка, ще декілька прекрасних миттєвостей.

З-під довгих руських вій на мене дивилися великі виразні сині лагідні очі. Я бачила перед собою ще юне миловиде, розпашіле обличчя. Прямий, трішечки задовгий ніс аніскілечки його не псував. Я відчула до

хлопця велику симпатію. Його хвилювання передалося мені, і я відповіла, привітно усміхаючись:

– Я зовсім не збираюся зникати, якщо ви самі того не забажаєте.

– Чудово! – враз зрадів Віктор. – Тепер я абсолютно щасливий. Ніщо не розлучить нас!

Він говорив весело і невимушено, а очі сяяли щирістю. Заграла музика, ми увійшли до кола. Ми танцювали з ним знов і знов. Вечір і справді був надзвичайний, але мав скоро скінчитися.

– Нажаль, Галино, я мушу з вами розлучитися вже за півгодини: закінчується моя відпустка, але я маю надію, що ми з вами продовжимо наше знайомство наступної суботи. Все залежить від вас. Перепрошую, що сьогодні не зможу провести вас додому, хоча як на мене, то я хотів би, щоб оцей вечір не закінчувався ніколи. Галино, ну то як? Ви не проти зустрітися зі мною?

З усього його єства на мене лилося море тепла, його жива енергія захоплювала, не даючи змоги опам'ятатися.

– Обіцяю прийти у визначений час, – усміхнулася я доброзичливо.

Віктор аж засяяв:

– То ви не відмовляєте мені?

– Ні. Я ж сказала, що прийду.

– Тоді я чекатиму на вас о чотирнадцятій годині біля відділення зв'язку, – зраділо сказав Віктор і закружляв мене так, що я аж летіла, відчуваючи його дужі руки, не помічаючи нікого. Все злилося у вихорі танцю: і голоси, і танцюючі пари, і освітлювані ліхтарі. Віктор схвилював мене, наповнив по вінця життєрадісністю, тому, мабуть, я, не замислюючись, погодилася на зустріч.

Я досі уникала будь-яких знайомств, бо любила Славка, чекала на нього три роки, поки він навчався в іншому місті. Нещодавно Євген, теж курсант, хотів було провести мене додому після весняного балу, що відбувся в Будинку культури за ініціативою Райкому комсомолу, та я відмовила йому. Євген набагато вродливіший за Віктора – високий, стрункий, чимось схожий на артиста Ланового, та я не здалася на його чари. А тут – на тобі – одразу погодилася. Мої швидкоплинні думки порушив Віктор.

– Галино, вже патрулі-курсанти подають мені знаки, – він вивів мене з кола, не відпускав моєї руки, зволикав.

– То йдіть, Вікторе.

– Ми маємо ще п'ять хвилин. За десять я добіжу до КПП.

Він хвилювався. Його стан передався мені через доторкання гарячих рук, через сяйво очей, що спопеляли мене.

– Вікторе, я благаю вас, поспішайте. Я не хочу, щоб ви мали через мене неприємності. Може статися, що вас не відпустять наступної суботи у відпустку.

– Все буде гаразд. Я виконуватиму старанно всі повітряні вправи, я буду слухняним хлопчиком, тільки б відбулася наша зустріч. Не турбуйтеся, я вже йду. До зустрічі, Галино!

– До зустрічі, Вікторе!

Я відшукала своїх дівчат. Вони танцювали зі знайомими хлопцями.

– Де ти пропала? – спитала Ірина.

– Танцюйте, потім розповім.

– Ми бачили твою біляву таємницю, – весело сказала Світлана.

– Годі вам! Я прийшла сказати, що піду додому, а завтра зустрінемося і я про все розповім. Бувайте!

Я йшла додому й переконувала себе: “Я не зраджую Славкові. Віктора я сприймаю, як приємну пригоду, не більше. Вона ні до чого мене не зобов’язує. Треба ж згаяти якимось час. То чому не з Віктором? У нього, напевне, теж є кохана дівчина. Але чому я збентежена”? А далі вирішила: “Поживемо – побачимо”.

Тиждень минав швидко, бо був насичений різними справами. У Райкомі готувалися до наступного засідання бюро, на якому мали розглянути підсумки Ленінського заліку, проведеного в комсомольських організаціях до річниці з дня народження В.І.Леніна, розглянути роботу лекторію з пропаганди й агітації, підготувати номер газети “Комсомольський прожектор”.

А тут з голови не йшла думка про майбутню зустріч. У серце закралися сумніви, чи правильно я вчиняю по відношенню до обох парубків. “Навіщо я погодилася”? – думала я. – “З цього все одно нічого не вийде, тільки буду мучитися докорами сумління”. Потім я себе заспокоїла: “Тільки одна зустріч, заради того, щоб покласти край, поки не пізно. Я думаю, Віктор не надто засмутиться”.

Субота подарувала на радість сонячний й теплий день. На небі ні хмариночки. Я почала готуватися до зустрічі. Подружок ще заздалегідь попередила, щоб у кіно й на танці йшли без мене.

Вбралася в довгу сіру спідницю на фасон “сонцекльош”, яка облягла вузькі худенькі стегна, спадаючи донизу важкими фалдами. До спідниці підбрала червоного светра з тонкої шерсті. Він пасував до мого чорного волосся й личив мені. Трохи завдавала клопоту спідниця, бо ніяк не хотіла триматися на “осиній” талії, і я змушена була закріпити її величезною шпилькою. Тепер все гаразд, можна спокійно йти. Косметикою я не користувалася. Може, і припудрила б ніс чи підфарбувала губи, та матуся категорично забороняла.

– Чого це ти так довго крутишся перед дзеркалом, наче на побачення збираєшся? – запитала вона.

– А хоч би й так! – засміялася я.

– Гляди мені, – покивала пальцем матуся, впевнена, що я жартую.

– До побачення! – поцілувавши її, я вийшла з кімнати, залишивши по собі запах парфумів і свій молодий сміх, що луною озивався в кімнаті й котився слідом за мною.

Я швидко йшла, скорочуючи шлях, закутковими вулицями, провулочками, бо трохи спізнювалася. Вийшовши з-за рогу провулка, метрів за п'ятдесят від Будинку зв'язку, я побачила Віктора, що походжав взад-вперед. Звісно, він не побачив мене, бо не уявляв, звідки я маю підійти.

– Добридень, Вікторе!

Віктор обернувся на мій голос, приємно вражений.

– Добридень, Галино! А я очікував, визирав вас з іншого боку. Яка приємна несподіванка! Я почав, було, вже непокоїтися – час настав, а вас нема й нема.

– Повірте, я поспішала. Мені незручно. Каюсь!

– Пояснення приймаю і вибачаю вам вашу недисциплінованість, – теж жартуючи, відказав Віктор. Напруга враз спала.

– А тепер, Галино, беріть ініціативу до своїх рук. Я міста не знаю й буду радий іти з вами, куди завгодно.

– Ну що ж, ходімо. Доріг багато. Я сама ще не знаю, куди вони нас заведуть.

Ми спустилися з пагорба, на якому зручно вмовився відділ зв'язку, і кроків за двадцять вийшли на головну вулицю міста.

– Я одразу хочу вас попередити, Вікторе, що куди б ми з вами не пішли, обов'язково потрапимо на луки або на лан. Наша маленька річечка звивиста, вона тече зі сходу міста, потім повертає на північ, на захід, а далі протікає південною частиною міста, поділяючи його майже навпіл. Навколо неї – чудові зелені луки. Ото й виходить – підемо наліво – потрапимо на луки, підемо направо – там лани пшениці, жита, льону, а за ними – густі ліси. Вибирайте маршрут на свій смак.

– Галино, я повністю здаюся на вашу милість. Ведіть мене, мій Сусанін, куди забажаєте. Я піду з вами хоч на край світу.

– Так далеко йти не прийдеться, та ви не пожалкуєте. Тож ласкаво просимо!

Ми йшли головною зеленою, тінистою вулицею з чепурними будинками, серед яких виділялися Держбанк, Будинок піонерів, аптека, районний суд, дитяча лікарня, будинок епідемістанції. На другому боці стояв двоповерховий будинок середньої школи, ресторан, тулилися один до одного магазини: книжкові, промтоварні, продуктові, парфумерні, за ними – перукарня, ощадна каса, будинок індопошиву. Більше ніж три квартали займала районна поліклініка і лікарня, будинки якої всі великі, світлі, просторі, добре доглянуті. За лікарнею до самого виїзду з міста виструнчилися в одну шеренгу приватні, не менш імпозантні, добротні будинки.

Тротуари на головній вулиці намощені з червоної цегли. Їх дбайливо доглядали, підмітали, через що вона мала привабливий охайний вигляд. Та це тільки на головній, та ще на деяких великих вулицях збереглися тротуари, колись міцні й гарні. На багатьох вулицях вони стерлись, цегла розпалася, розкришилася, вилізла з землі, утворюючи плішиві місцини,

повні піску або багнюки, дивлячись за якої погоди. Загалом вулиці влітку потопали у піску, в дощову ж погоду та осінню і весняну негоду – у багнюці, та так, що ні пройти, ні проїхати. Проїжджа дорога, що тягнулася звивистою стрічкою від залізничної станції через усе місто, аж ген-ген до виїзду з нього на Чернігівський шлях, – бруківка з дикого каменю. Де-не-де залишки такої бруківки зустрічаються і на інших вулицях міста.

Ми давно проминули міський парк культури і відпочинку, залишили жваві широкі вулиці й звернули у бічну, де ні рух вантажівок, ані людський гомін не порушують спокою й тиші травневої днини. Тільки десь вгорі на віттях дерев пташки ведуть свої веселі балачки, а то й розбірки, гудуть бджоли на медових суцвіттях квітів; звідкілясь з саду доноситься весільна пісенька соловейка. Вже зацвів бузок і чарував розмаїттям барв трубчастих віночків, зібраних у волоть.

– Які це квіти так дивно пахнуть? – спитав Віктор.

– Хіба ви не помітили? Онде бузок виглядає з-за паркану й дихає ніжним, трохи терпким запахом.

– А й справді! Я одразу не помітив.

Я зірвала маленьку гілочку лілового бузку й піднесла Вікторові. Він вдихнув його запах і сказав:

– Він пахне сонечком й весняною свіжістю.

– Ця квітка прекрасна ще й магічна.

– Як зрозуміти вас? – спитав Віктор.

– Ця квіточка дарує щастя, але його треба знайти у суцвіттях. Ось подивіться – всі зірочки мають чотири пелюсточки. Серед них зрідка попадаються з п'ятьма пелюсточками. Той, хто знайде таку зірочку, за народним повір'ям – буде щасливий. Я пам'ятаю, як ми з подружкою Томою частенько шукали щастя у весняному бузку, а якого, ще й самі не знали. Дитяча уява про щастя залишається дитячою. Це бажання чогось, чого тобі не вистачає: ляльки, книжки чи новенького платтячка або черевичок. Коли підростаєш, уява про щастя ширшає, набуває більш вагомого сенсу, де і мрії, і надії на майбутнє. У гілочці, яку щойно зірвала, не видно зірочки щастя, та я нічого не встигла загадати. Але годі про це. Розкажіть краще, Вікторе, про себе. Звідки ви приїхали до Чернігова?

– Я – москвич: у Москві народився й виріс. З дитинства мріяв стати військовим льотчиком, як мріють майже всі хлопчики. З відзнакою закінчив десятирічку і без перешкод вступив до вищого авіаційного училища. Батьки були проти. “Скільки у Москві вищих навчальних закладів, – казали вони. – А ти їдеш далеко з дому”. Та я настояв на своєму й не жалкую. Я хочу і буду літати.

– Як добре, коли мрії збуваються! – сказала я.

– Чому ви зітхаєте? Хіба, Галино, ваші мрії не збулися?

– Де там! На той час вони були надто химерні й недосяжні. Я вам дещо розповім за них, тільки обіцяйте не кепкувати, добре?

– Чого б це я мав кепкувати? Мріяти – означає жити.

– Скажете: провінціалка, а мріє про високе. Так ось! Я мріяла стати знаменитою артисткою. Змалечку, скільки себе пам'ятаю, я співала й танцювала, де випадала нагода: у своєму дитсадочку, у дитсадочку, де працювала мама, на дитячих святкових ранках, на прохання рідних, знайомих. Уявіть собі маленьку десятирічну дівчинку-циганчатко з намальованими чорними вусиками, в широких штанях, червоній сорочечці, в крилатому капелюсі, яка разом з подружкою на сцені витанцьовує “Циганочку”. Я думаю, виходило досить кумедно, бо нас вітали дружніми оплесками. Потім я танцювала “Татарочку” і багато інших танців, аж поки не закінчила сім класів. Я грала в дитячих спектаклях, співала в хорі, в ансамблі і сама виконувала піонерські та комсомольські пісні. Як залишалася наодинці сама з собою, перед дзеркалом грала різні ролі. Спочатку то були царівни, добрі феї, а згодом – персонажі з кінофільмів, вистав. Так от, мені здавалося, що я здатна відтворити образи веселі, трагічні. Мама ж категорично заборонила навіть думати про театр. За її суворими поглядами на життя виходило, що всі артисти легковажні, ведуть неупорядковане життя, через що нещасливі. Мої мрії розвіялися, мов вранішній туман. Матуся часто хворіла, коштів не вистачало, і я вступила до технікуму, аби скоріше набути кваліфікації і працювати. На цьому поки що все і скінчилося.

– Але не все втрачено, – сказав Віктор. – До ваших послуг є заочне навчання, чи ви ще остаточно не визначилися, де б ви хотіли навчатися?

– Є деякі міркування, але знову обставини не на мою користь. Справа в тому, що в Райкомі з чотирьох працівників троє навчається на заочних відділеннях Чернігівського педінституту. Настає час зимової чи літньої сесії – в Райкомі я залишаюся одна за всіх. Вся поточна звітна робота лежить на мені. Розумієте? Життя і його вимоги не припиняються ж. Проте думка про історичний факультет не покидає мене.

Нам під ноги стелилася м'яка лугова трава, молода і соковита, усіяна ранніми весняними квіточками. Віктор раз по раз нахилявся, збираючи золотаво-жовті квіти калюжниці, складав їх у пучечок. Потім простягнув маленького зворушливого букетика мені.

– Галино, ці квіточки схожі на сонце. Хай вони усміхаються до вас і радують.

– Красно дякую, – відповіла я Вікторові з легким уклоном, усміхнулася, даючи зрозуміти, що його увага до мене сприйнята з великим задоволенням. – Я помітила, що ви захоплюєтесь квітами. Тоді були конвалії, а сьогодні – лугові квіти.

– Так, мені подобаються квіти і особливо подобається дарувати їх вам. Коли б ми зараз були з вами в Москві, я подарував би вам величезного букета троянд, щоб усміхалися ваші чудові оченята і рожевіли щічки.

– Ви, Вікторе, великий вигадник і мрійник.

– Я сам себе не впізнаю. Можливо, я був такий, а скоріше – це ви на мене напустили чарів. Я спілкуюся з вами тільки вдруге, а мені так легко, наче я знаю вас усе життя.

– Може тому, що мені з вами теж дуже легко, – відповіла я.

Недалеко біля доріжки росли повислі верби. Їхні довгі коси сягали аж до землі. Раптом я помітила гойдалку.

– Ой, Вікторе, дивіться – хтось звив із зеленого вербового віття гойдалку!

– А й справді, яка чудова гойдалка! Сідайте, Галино, я вас погойдаю.

Я легенько всілася на міцні гілочки і Віктор почав мене стиха гойдати, як малу дитину. Його виразні очі проникливо заглядали у мої. Я бачила, як вони сяють м'яким мерехтливим світлом, наче вимовляють щось ніжне, що огортає мене теплом. Я щасливо засміялася:

– Вікторе, ця картина мені нагадала сцену з вистави “Лісова пісня”. Саме так Мавка гойдалася на зеленій гойдалці у лісі, а поруч стояв гарний хлопець на ймення Лукаш і грав на сопілці. Він грав “Веснянку” – пісню першого кохання, а Мавка слухала, зачарована, а потім промовила:

“Як солодко грає,
Як глибоко крає,
Розтинає білі груди,
Серденько виймає...”

Лукаш питає: “Дівчино, ти плачеш”?

Мавка: “Хіба я плачу? А справді...”

Ні-бо! то роса вечірня,
Заходить сонце... Бач
Уже встає на озері туман...”

Лукаш: “Та ні, ще рано”!

Мавка: “Ти б не хотів, щоб день
Уже скінчився...”

– Ти хоча б що-небудь зрозумів, про що я проспівала? Ти ж не знаєш української? – спитала я у Віктора.

– Я все зрозумів і не хочу, щоб день уже скінчився, – відповів Віктор.

– Ви знаєте на пам'ять увесь діалог? – спитав він.

– Так, бо я граю роль Мавки в спектаклі.

– А що це за спектакль? І хто така Мавка?

– Я забула, що ви не вивчали творів Лесі Українки. Мавка – це лісова царівна, що покохала людського хлопця Лукаша.

– Я б хотів побачити вас у цій ролі.

– Побачиш. Скоро у Будинку культури ставитимуть цю драму. Це, безумовно, не Московський Великий театр опери і балету, та ти не розчаруєшся, а більше поки що я тобі не розповім, хай тобі покортить.

Віктор голосно засміявся, мабуть, з моєї наївності, а за ним – і я. Наш радісний сміх нісся луками і зникав у густих кущах верболозу.

– Який гарний куточок ми сьогодні відкрили. Я раніше тут не була. Знаю тільки з маминих розповідей, що його прозивають Саговщиною.

Назва виникла дуже давно, через великі глибокі ями – саги, або, ще як їх називають, копанки. Вони навесні наповняються талою сніговою водою. Мама розповідала таку ще смішну і трохи печальну історію. Біля копанок жила багатодітна сім'я, бідна та ще й недотепна до того. Так от, підлогу мили вони один раз на рік, навесні, до свята Паски. Зривали всі дошки, кидали в копанку, щоб грязюка відкисла, а коли дошки висихали, вони ними знову настиляли підлогу до наступної весни. Цю сім'ю і прозвали Саговцями, може, тому і цей куточок з тих пір прозвали Саговщиною. На Саговщині жили мої дідусь і бабуса, тут народився і виріс татко.

– А татко живий?

– Ні, він загинув на фронті у 42-му. Я тільки-но встигла народитися. Крім мене ще є двоє – старші мої брати, але вони далеко звідси. Один – військовий-артилерист, мешкає у місті Клинці. Це – середній брат, а старший – керує Будівельно-монтажним Управлінням і мешкає у Гомелі, що в Білорусії.

– А ви завжди з мамою?

– Не завжди, але це вже інша історія.

Ми помовчали якусь мить і я запропонувала:

– Вже вечоріє, ходімо, Вікторе, до міста.

Над річкою вставав туман, а на траву лягала вечірня роса. Віктор подав мені руку, я легенько вистрибнула з гойдалки, і ми попрямували вперед м'якою, трохи вогкою луговою стежиною.

До Будинку культури ми підійшли, коли на танцювальному майданчику грала музика. Вулиці на той час пустували, бо уся молодь збиралася на цьому яскраво освітленому бурхливому клаптику життя. Танцями завершувалися масові гуляння молоді.

– Галино, ми підемо на танці чи ще прогуляємося містом? – спитав Віктор. У його голосі мені вчулося бажання побути наодинці зі мною.

– Мені здається, що ви не проти прогулятися містом, так, Вікторе?

– Саме про це я і подумав.

– Я залюбки з вами прогуляюся.

Недалеко від Будинку культури, якщо пройти сквером метрів з п'ятдесят, знаходиться міський стадіон. Не змовляючись, ми увійшли через відчиненні ворота всередину. Він зустрів нас пустою й темрявою. Ліхтарі скупо освітлювали всю його територію: футбольне поле, волейбольний майданчик і прості споруди – дерев'яні лавки для глядачів, невелику дерев'яну трибуну. Городяни дуже полюбили тут збиратися, щоб подивитися футбольний матч, спортивні змагання. Це було справжнє свято для них. Нарядні вони сиділи на лавках, або походили навкруг стадіону. Тут молодь знайомилася, призначала побачення. На стадіоні проходили святкові військові паради, демонстрації.

– Галино, ходімо на трибуну, – запропонував Віктор.

Трибуна стриміла, одинока й чорна, у центрі стадіону. Ми піднялися некрутими сходами і стали поруч, дивлячись у темряву.

– Галино, ви були коли-небудь у Москві?

– Ні, не довелося ще побувати ні у Москві, ні у рідному Києві.

– Тоді на мить уявіть, що ми стоїмо на трибуні Мавзолею. Подивіться навпроти себе, трохи лівіше і ви побачите Покровський собор – храм Василя Блаженного. Це – справжнє чудо світового мистецтва. Він увесь такий яскравий, особливо куполи, і не схожий своїми формами на інші собори. Його спорудили ще за Івана Грозного на честь перемоги над Казанським ханством. Позад нас – Кремлівська стіна. Вона цегляна із зубчастими бійницями, баштами Кремля. А ви знаєте на скільки вона простяглася?

– Навіть уявлення не маю.

– Більше як за два кілометри. На всьому протязі стримить понад двадцять п'ять гарненьких башт. На п'ятох з них світяться п'ятикутні зірки.

Я слухала Віктора, не перебиваючи. Його розповідь була барвиста й жива. Віктор енергійно жестикулював, зображуючи форми, розміри споруд. Я заплющила очі, щоб не бачити темного стадіону, а слухати, сприймати і дивитися на все очима Віктора. Він продовжував.

– Ви, безумовно, не раз бачили Кремль на картинах, у кіно, журналах, але його треба бачити на власні очі. Він являє собою архітектурний ансамбль, подібного якому нема у світі. У центрі Кремля стоїть величний білокам'яний Успенський собор. Краси, що всередині собору, не беруся змальовувати, бо не вистачить слів. П'ять його золотих бань дивляться в голубе небо. Далі – чудова дзвіниця Іоанна Великого, дуже висока. Висота її сягає 81 метра. Десять із двадцять дзвонів видзвонюють свої святкові симфонії. Біля підніжжя дзвіниці красується знаменитий Цар-Дзвін. Це треба тільки бачити. Галино, ви ще не стомилися слухати?

– Ну що ви? Таке чудо я тільки на картинках бачила і то лише деякі окремі споруди і, як добре зважити, то не маю про них будь-якого уявлення.

– Тоді, якщо бажаєте, ми ще трохи помандруємо. Я ще розповім про золототерхний Благовіщенський храм. На ньому виблискують дев'ять золотих куполів. Історія храму веде в глибочинь віків – аж в чотирнадцяте століття. Про храми майже все. Біля Кремля розкинувся Олександрійський сад, вічний огонь горить на могилі Невідомого солдата. Все суворо, урочисто. На прохолодному граніті – знамено, а на ньому – солдатська каска. Скрізь багато живих квітів. Вони завжди там лежать. Люди вшановують пам'ять загиблих.

На площі стоїть скульптурний пам'ятник К.Мініну і Д.Пожарському. От коротко і все. Вам сподобалася прогулянка місцями визначних пам'яток Червоної площі і Кремля?

– Так, це було дуже захоплююче видовище! Вікторе, ви цікавий гід і співрозмовник. Я вдячна вам за незвичайний екскурс. Ви дуже майстерно його провели.

– Я часто бував на площі й напам'ять вивчив усі куточки.

– Цього ще не досить! Бачене треба збагнути, відчутти серцем, – сказала я.

– Я люблю своє рідне місто і пишаюся ним, – з теплотою в голосі відповів Віктор.

Ми збігли сходами й пішли біговою доріжкою навкруг футбольного поля.

– Галино, нумо наввипередки! – запропонував Віктор і ми разом знялися з місця. Спочатку він тримав мене за руку, а потім руки роз'єдналися, і ми неслися щодуху. Мої важкі коси вивільнилися з-під шпильок і били мене по спині. Я бігла далеко позаду Віктора і він нарешті змилювався – зупинився, голосно сміючись. Він ані трохи не захекався, а я пихтіла, чмихала, мов паровоз.

– У вас на голові пучок розпався, – сказав сміючись парубок, маючи на увазі мою зачіску.

Від бігу мені перехопило дух, я сіла на лавку й весело засміялася. Мені надто сподобалося оте його пучок” і особливо – жартівливий і зворушливий тон, яким він вимовив.

– А що? Хто перший? – заповзято спитав Віктор, нагадуючи цієї миті хлопчика-пустуна.

– Та де там мені до вас! Я з самого початку була приречена на поразку, але не хотіла відступати.

– Отакої?!

– Так, так, бо я ніколи не захоплювалася бігом. У мене все добре виходило: стрибки в довжину, через коня”, через канат, на самий верх збиралася по канату, по жердині, далеко кидала гранати, а біг не давався мені. Короткі дистанції я ще долала у першій трійці, а на більш дальніх дистанціях ледь виконувала норматив. У загальному заліку по фізкультурі я мала п'ятірку. Легкоатлетки з мене не вийшло.

– Гаразд, будемо вважати, що цього разу ви виконали норматив.

Наші балачки здавалися напівдитячими, напівжартівливими. Може хтось скаже: навіщо про таке писати? Проте, якими очима подивитися. Ми перебували в такому віці, коли все здавалося в рожевому цвітінні, усе набувало значення. Кожний погляд ясних очей, кожне слово, що йшло від душі, приємно зачіпали тонкий слух, підносячи до небес, збуджуючи не тільки уяву, а все єство, чутливе й ніжне. Я відчувала й сприймала всі відтінки голосу Вік-тора, які красномовно свідчили за його прихильне ставлення до мене.

Перша зустріч з Віктором подарувала мені безмежне задоволення, я була у захваті від юнака.

Час наближався до розлучення.

– Вікторе, щоб не гаяти часу, ми попрощаємося біля танцювального майданчика. За мене не хвилюйтеся. Я відшукаю своїх подруг і разом з ними піду додому.

– Галино, попри все я хочу і мушу вас провести.

– Ні, зробимо так, як я кажу. Це заощадить час. Ми довше побудемо разом.

– Гаразд, ви мене переконали, – погодився Віктор. – Ми маємо зайвих ще двадцять хвилин, хоча вони не зайві, коли цінуєш кожную секунду. Галино, серед тижня я не матиму змоги навіть зателефонувати вам, а наступної суботи постараюся увійти до складу патруля, щоб мати змогу побачитися з вами. Зате у неділю, я думаю, нам нічого не стане на заваді і ми зустрінемося.

Віктор казав натхненно і так переконливо, що я не змогла йому відмовити.

– Коли ж і де на вас чекати? – спитала я.

– Біля входу до міського скверу, о 17.00.

Прощатися, здавалося, Віктор не поспішав, але я розуміла, що запаси часу всі вичерпані, і ми розлучилися до наступної суботи.

Додому я повернулася за півгодини до півночі. Матуся вже спала. Я влізла тихенько у відчинене вікно, щоб не турбувати мешканців сусідніх квартир гуркотінням незчисленних дверей, бо перш ніж увійти до своєї маленької кімнатки, я мала пройти три темних коридори, пройти повз дві квартири, перетнути тітчину кімнату. Будинок, не що інше, як комуналка, був старий і невпорядкований.

ЗУСТРІЧ ДРУГА

Наступного дня, як тільки-но я увійшла до свого кабінету, слідом вбігла, як тут і була, Марійка Єрмоленко. Вона теж працювала у Райкомі комсомолу, очолюючи шкільний відділ. Між нами встановилися більш ніж товариські, теплі, дружні відносини. Ми звіялися, як люблячі сестри, одна одній в радощах і негараздах. Поміж нас не було таємниць і недомовок. Разом їздили у відрядження, разом виконували більшу частку організаційної роботи, відповідної до наших обов'язків і понад обов'язки; разом у спеку, в дощ і сніг добиралися, як прийдеться, до місця призначення, бувало що голодними і холодними, як кажуть.

– Галочко, – хитрувато подивилась на мене своїми глибокими очима Марійка, – що сталося, що тебе не було вчора на танцях? Я виглядала, виглядала, та марно.

– Я ходила на побачення з Віктором, про якого я тобі розповідала.

– З курсантом?

– Еге ж.

– Як це ти наважилася? Ти ж на крок до себе нікого не підпускаєш. А тут на тобі, маєш?

– Яюсь наважилася. Та нічого серйозного з цього не вийде, як кажуть, з цього дива не буде пива, хоча він мені сподобався.

– А якщо закохаєшся?

– Ет, вигадаеть! Цього не станеться. Ти ж бо знаєш – я кохаю свого Славка і ні на кого його не змінюю.

– Такого, як Славко у тебе, другого нема й не буде. А навіщо курсантові голову морочиш?

– Розумієш, Марійко, він привабив мене симпатією, яка на перший погляд не кидається у вічі, а розкривається через енергію, сяйво очей, щирі усмішки й поступово зачаровує.

– Галочко, ти не перебільшуєш?

– Аніскільки!

– І до чого ви домовилися?

– Про зустріч наступної неділі. Тільки ти не дивися на мене так і не кажи більше ані словечка. Я в собі упевнена, от і все.

До кабінету увійшов Юрій Олександрович – перший секретар Райкому комсомолу. Це був двадцятип'ятирічний молодий чоловік, на вигляд дуже гарний. Високий, ставний, з копицею чорного хвилястого волосся на високо піднятій голові. Його повне обличчя прикрашали добрі розумні очі кольору стиглої вишні й гарна усмішка, що відкривала дрібні білі, трохи рідкуваті рівні зуби. Коли він сміявся, на щоках з'являлися привабливі неглибокі ямочки.

Юрій Олександрович завжди перебував у доброму гуморі. До роботи на комсомольській ниві він обіймав посаду директора Будинку культури міста, гарно співав, прекрасно виконав роль Гриця у виставі М.Старицького “Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці”.

Минуло всього п'ять місяців, як на Конференції його обрали першим секретарем Райкому комсомолу. Він запросив нас з Марійкою працювати з ним у довіреному йому комітеті комсомолу. Ми одразу ж погодилися. З Юрієм Олександровичем, як виявилось, легко, цікаво працювалося й відпочивалося, тому у Райкомі завжди панували злагода, атмосфера привіту, ділової заклопотаності й новизни.

Молодь тягнулася до Райкому комсомолу, брала активну участь у всіх його починаннях, бо його очолював справжній вождь, всебічно розвинений і цілеспрямований. І ми, його актив і помічники, робили все можливе аби зацікавити молодь, принадити її до молодіжної спілки, направити її у правильне русло складного життя, пропагандуючи ідеологію у дусі патріотизму й морального кодексу порядної людини.

– Дівчатка, про що це ви шепочетесь? Не інакше, як про любов. А я ось журюся, бо ще не відіслав до інституту трьох контрольних робіт, а скоро вже літня сесія. Ніяк не розберуся з отими клятими пестиками, приймочками, маточками, хай їм грець! І навіщо я пішов на біологічний?

– Скрізь добре, – сказала Марійка. – Я ніяк не впораюся з історією античного світу.

– У мене до вас нагальна справа, – звернувся одразу до обох Юрій Олександрович. – Галинко, підготуй мені, будь ласка, показники звіту за минулий місяць з питань росту та те, що ми маємо на сьогодні. А ще я хочу перевірити виконання плану заходів за поточний місяць. Ми маємо провести засідання бюро Райкому і як слід до нього підготуватися. Тому, Марійко, перевір резерви, зателефонуй піонервожатим, щоб готували на п'ятницю школярів, будемо їх приймати до комсомолу. Часу залишилося обмаль, бо скоро літні канікули, а там і ми роз'їдемося по комсомольських організаціях. До речі, завтра Микола Сушко з Обкому комсомолу приїде з перевіркою. Так що готуйтеся, дівчатка, він перешерстить усі документи.

– Гарзд, Юрію Олександровичу. Я маю всі необхідні відомості. Тільки папери збери й одразу вам принесу, – відповіла я й заходила біля документації, парубки водночас вивітрилися з голови.

За роботою незчулася, як минув тиждень.

Віктор не зателефонував, та я й не сподівалася на таке, бо знала, що його час насичений вцент навчанням. Про те свідчили виразний рев реактивних двигунів на аеродромі та літаки, що вдень і вночі борознили небо. То майбутні льотчики набувають навиків, випробовують себе на витривалість. Вони поки що – соколята, але мине час, і соколята стануть сильними, сміливими соколами, гордістю своєї Батьківщини, які захищатимуть її за покликанням свого серця.

Я сиділа на засіданні бюро комітету комсомолу і раділа за молодь, за комсомол, за те, що його лави поповнилися найкращими юнаками й дівчатами – відмінниками у навчанні й праці. Я пишалася, відчуючи свою причетність до урочистого й радісного моменту в їхньому житті, якій відбувався на моїх очах, за моєї участі. На бюро панувало загальне

збудження, хвилювання – юнь звітувала, заприсягаючись на вірність справі у будівництві світлого майбутнього.

На цьому завершувався робочий тиждень і приємно було відчувати, що вже завтра – очікувана субота.

Збираючись на танці я довго чепурилася, старанно вбиралася, щоб виглядати якомога привабливіше. Нарешті віддала перевагу сукні з китайського ситцю, рожевого у великих білих горохах. Воно щільно облягло й підкреслювало тонку талію; глибокий виріз відкривав пів спини. Матуся, дивлячись на мене, не раз зітхнула, похитуючи головою. Ситець, цупкий, мов накрохмалений, шурхотів при ходьбі. Я залишилася задоволеною, видивляючись на себе в дзеркало.

Невдовзі по мене зайшла Світлана.

– Ух ти, Галино, ти схожа на вранішню квітку!

– Ти жартуєш, Світланко! Всеодно мені до тебе далеко. Бачу, що платтячко встигла новеньке пошити.

– Ох і морока вийшла з ним. Так до пуття його й не довела. Шовк сиплеться й пливе, хоч плач.

– Та зате воно гарненьке й пасує до твого ластовиннячка на носі, – засміялася я весело.

Світлана й собі залилася сміхом, через що її очі заховалися у вузьких щілинках за руденькими віями, а ластовиння застрибало на гарненькому носику.

Ми вилетіли з кімнати, як два горобчика, і попрямували на танці.

Не встигли підійти до гурту, як нас одразу запросили знайомі хлопці. Танцюючи, я помітила серед натовпу, що обступив танцювальний майданчик, військовий патруль. Курсанти стояли дещо осторонь і спостерігали за оточенням. Серед них стояв Віктор і нишпорив очима, придивляючись до танцюючих. Серце моє затріпотіло в грудях, б'ється, як не вискочить. “Все відбулося, як він казав”, – подумала я. Танець закінчився, я й кажу Світлані:

– Віктор сьогодні патрулює. Що робити? Я хочу, щоб він мене помітив.

– Та це ж легко вдіяти: ходімо ближче, або підійдемо до нього.

– Ти що, здуріла? Він же при виконанні, а не на прогулянці. Та й не зручно.

– Це ти дурна. Він же тебе попередив, що буде патрулювати, аби побачитися з тобою, а ти ховаєшся. Ну й стій.

– Світланко, спробуємо ось так: танець почнеться і ми танцюватимемо поблизу нього. А там уже як буде.

Усе вийшло напроцуд добре. Віктор помітив мене, засяяв, мов ясне сонечко. Щось сказав командирові й підійшов. Світлана відійшла трохи далі, даючи змогу нам побалакати наодинці.

– Галинко, я вже не сподівався вас побачити. Ми маємо піти звідси, а вас, як на гріх, нема. Боявся розминутися. Але ви поруч і я дуже радий. Завтра все має статися, як ми домовилися. У вас нічого не змінилося?

- Ні.
- Чудово! Тоді до завтра.
- До завтра, Вікторе.

Він потис мені руку, підійшов до товаришів, і вони одразу залишили майданчик. Цікава Світлана одразу запитала:

- Ти підеш завтра на побачення?
- Піду.
- Тоді я з Іриною домовлюся і ми вдвох підемо в кіно.
- А в тебе з Миколою не відновилися стосунки? Його чомусь ніде не видно.

– Я не хочу за Миколу й згадувати. Він бігає мало не за кожною дівчиною. Того разу Зіну проводжав. Її теж сьогодні немає на танцях. Десь, мабуть, удвох.

– Ти ж знаєш, що Зіна закохана в Сашка Пасічника. Дивись, Світлано, тобі видніше. Поради в таких випадках недоречні.

– А ти сама для себе щось вирішила, чи зустрічатимешся з Віктором?

– Ні, звичайно ні. Хіба що раз-другий, не більше. Наші зустрічі товариські, необов'язкові. Безумовно, якби він мені не подобався, я жодного разу з ним не пішла б. А так, чому не піти? З ним цікаво, весело. У ньому все переплітається: непересічність дитини з силою дорослого чоловіка, відчувається інтелект і витонченість. Він багато чим нагадує мені Славка.

– Твої зустрічі не будуть виглядати, як зрада Славкові?

Я заперечливо похитала головою:

– Я такого не думаю. Славка я кохаю, а Віктора сприймаю за цікаву забавку. Для нього я теж знайома та й годі.

– А якщо я відіб'ю в тебе Віктора? – засміялася Світлана.

– Спробуй, я подивлюся. Втік чи не втік, а побігти може.

– Заспокойся, любя, я пожартувала. Мені конче потрібно розібратися з Миколою і послати його під три вітри. Ти ж, Галю, сама бачила, як Василь до мене лине.

– Бачила й запевняю тебе, що він більш симпатичний за Миколу й викликає довіру. А тобі він хоч трохи подобається?

– Подобається. Безумовно, не так, як Микола, але щоб утерти носа Миколі, я згодна зустрічатися з Василем.

– То й вчини так, щоб Микола не думав, що ти страждаєш, побиваєшся за ним. Хіба й світла, що в вікні, за вікном – більше.

– Тобі, Галочка, добре казати. Славко тебе любить, душі не чує в тобі.

– Світланко, роби як знаєш. Якщо в тебе буде все гаразд, я тільки радітиму.

Ми саме підійшли до мого просторого, відкритого всім вітрам, подвір'я, на якому у темряві чорніла густа трава споришу та визирали з пільми ребра двох старих сараїв. Біля будинку росли два невеликих деревця, які я посадила з хлопчачими-однокласниками. Під вікнами, що

виходили на вулицю, стояла довга дерев'яна лавочка, яка раніше ніколи не пустувала: до пізнього вечора не стихали наші сміх і голоси, бо саме сидячі на лавочці ми гралися в “зіпсований телефон”, в “кільце”, в “садівника”, гризли зелені яблука, яких, було, натрощимо в чужих садах. Якраз біля неї я попрощалася з Світланою і ми розійшлися по домівках. Світлана мешкала в сусідньому будинку навпроти.

Наступного дня, у неділю, я прокинулася о восьмій годині ранку. Сонечко вже на повну силу припікало, обіцяючи спекотний день. Я мала на меті позагорати годин зо три. Вклалася за будинком поміж молоденьких бур'янів, біля грядок з цибулею та часником і заглибилася в книжечку. Мене здавна цікавили твори І.Єфремова, зокрема “Лезо бритви”, “Таїс Афінська”. Нещодавно завідувача бібліотекою, моя добра приятелька, зателефонувала:

– Галино, зайди, саме отримали “Лезо бритви”, я притримаю книгу для тебе.

Нарешті я отримала те, на що так довго чекала, й тепер насолоджуюся цим фантастичним твором, не забуваючи кожні п'ятнадцять хвилин змінювати положення тіла – перевертаюся, поперемінно підставляючи сонечку то спину, то живіт. Сонце пече нестерпно, та я смагну не знаючи міри.

До мене навідалася матуся.

– Донечко, чи не досить пектися. Ти вже червона, мов рак.

Я тільки сміюся. Мама застерігає:

– Дивись, любя, щоб ти не плакала.

Цього разу я прислухалася до матусиної поради, проте запізно, бо тіло не засмагло, а спеклося.

О четвертій годині я почала збиратися на побачення. Мама, придивившись до мене, співчутливо спитала:

– Тебе, мабуть, лихоманить?

– Трохи є, але завтра все минеться.

– Не барися, доню.

– Мамо, завжди одне те саме. Я й так не зловживаю. А хоча б і так! Я доросла дівчина. Нема чого за мене хвилюватися.

– А за кого ж мені хвилюватися, як не за тебе? Толя й Вілен далеко, добре влаштовані, живі, здорові, а ти біля мене. Я тебе ще за дитину маю, – сказала мама й усміхнулася милою, лагідною усмішкою.

– Двері замикайте, я залізу через вікно. Не сумуй, дорогенька, – сказала я матусі, біля дверей обернулася до неї, посилаючи повітряний поцілунок і зацокала високими підборами по дерев'яній підлозі.

Сонце впиалося гарячими голками мені в спину. Трохи морозило, та я про все забула, як тільки ще здалеку побачила Віктора. Він теж помітив мене й стрімко пішов, майже побіг мені назустріч.

Ухопивши мене за обидві руки, на мить притис мене до своїх грудей і видихнув:

– Доброго дня, Галинко! Від вас так пашить, ви, мабуть, увібрали всі сонячні промені. Обличчя розчервонілося й схоже на пелюстки троянди.

– Добридень, Вікторе! Бачу й вам дісталось – ніс почервонів і облупився.

Віктор вибухнув сміхом.

– Будемо вважати, що ми обмінялися компліментами. Як ви дивитесь на те, щоб прогулятися сквером?

– У мене є краща пропозиція, – відповіла я, – якщо звичайно ви згодні? Проїдемося затишною вулицею, якою ми ще не ходили.

– Чудово! Я завжди – “за”.

– Розповідайте, Вікторе, як справи у повітрі? Які таємниці ви для себе відкрили? Що віщують зорі?

– Увесь час поглинають практичні вправи з техніки польоту й літаководіння. У небі все чисто й тихо. А зорі віщували мені зустріч з однією чорнявою циганкою на ймення Галина.

– Які обізнані зорі. Вони навіть і ймення назвали. Ви – великий вигадник. То на вас чекає циганка?

– Я нічого не вигадав, бо віщування збулися, моя циганка йде поруч, – Віктор сміявся, а його очі випромінювали тепле голубе сяйво. – Якими справами ви займалися протягом тижня? – запитав.

– Чогось надзвичайного не сталося. Провели планове засідання бюро Райкому. Мали справу з перевіряючим, що три дні порпався в паперах, зустрічався з молодіжними колективами. Роботу Райкому комсомолу в цілому визнано задовільною. У п'ятницю він повернувся до Обкому.

– Задовільно – це посередньо, товаришу завідувача відділом обліку, треба підтягуватися до рівня передових, – сказав, усміхаючись, Віктор.

– Так, так! Над цим ми і працюємо. За показниками ми йдемо у лавах перших серед Райкомів області.

Ми якраз проходили повз будинок СШ №1.

– Зверни, увагу, Вікторе, на цей будинок. Це моя рідна школа, тут я закінчила сім класів, тут деякий час працювала бухгалтером і через те мені всі й усе знайомі й близькі. Школа старенька, але тепла й привітна. Бачиш просторе подвір'я? Воно було для нас і місцем розваг, і спортивним майданчиком. У негоду подвір'я розкисає, утворюються грязюка й калюжі. Наше блаженське взуття завжди промокало, бо ноги вгрузали ледь не по кісточки. Було тягнеш-тягнеш ногу, а вона вислизне з туфлі та у багнюку плюсь. Сльози так і поллються. Зате коли грязюка висохне, на подвір'ї проводяться уроки фізкультури, змагання, різні ігри. Ми завжди з нетерпінням чекали, коли настане цей щасливий час. Онде на майданчику стоїть незграбний, понурий бум, очікує галасливих школярів волейбольний майданчик, височить дерев'яна жердина, упершись в перекладину.

– Фантазерка. Ви про них розповідаєте так, наче вони живі істоти.

– Вам нецікаво? Тоді розповідайте ви, а я залюбки послухаю.

– Ви мене не так зрозуміли, – сказав Віктор. – Мене вражають уміння виразити думки й образність її. Глибина мислення, образність свідчать про те, що ви багато читали.

– Щодо цього ви маєте рацію. З того часу, коли я навчилася читати, я не розлучаюся з книжкою. А ви?

– Я теж. Школяриком захоплювався книгами про пригоди, мандрівки, особливо любляв фантастику, а як подорослішав, почав читати історичні романи, літературу з життя визначних людей, а тепер перевагу віддаю спеціальній літературі, – відповів Віктор.

– У цьому наші душі споріднені. Я теж багато читала про подорожі до зірок, про таємниці океанів, а починала з пригод Буратіно, Тома Соєра, захоплювалася книжками Трублаїні, Джека Лондона, та всього не перелічити. Світ книги – прекрасний і неповторний, – закінчила я.

Ми зупинилися на довгому дерев'яному мосту, хоч старому, та кремезному.

– Яку назву має ця річечка? – спитав Віктор.

– Річечка Чибриж, якої нема на карті. Де вона бере початок і куди впадає, я не знаю, але впевнена, що і її краплиночками наповнюється широка Десна, а вона їх несе до Дніпра, щоб наповнити його могутні води. Біжить вода через місточок, що попід мостом, проривається через перешкоди, загатки, несеться дерев'яним настилом, по якому ми в дитинстві любляли бігати. Тут жінки білизну прали. Вода ледь не збивала нас з ніг, пінилася, сердилася, хлюпала, майже як і оттепер. Каскади бризок вигравали на сонці. Наші спіднички, а хлопчачі штанці промокали наскрізь. Але що то в зрівнянні з радістю. Дитяча втіха проста, непідробна у всьому, що стосується розваг, особливо на природі.

– А я виріс серед шуму великого міста. Діти – усюди діти. І ігри майже однакові, та умови життя й можливості у великому місті суто відрізняються від умов і можливостей у маленькому місті чи селищі. Діти, пристосовуючись до умов життя, вчаться впізнавати світ, в якому вони живуть і розвиваються. Якщо брати до уваги ваші умови життя і середовище, в якому ви зросли, то ваші знання набуті через безпосереднє спілкування з природою. Ваш світ – природа, людина в ньому мудріша, витриваліша, чутливіша. Я якось плутано говорю, так? Я маю сказати, що ось ходжу по землі, відчуваю її тепло, дихаю свіжим чистим повітрям, милуюся квіткою, бачу як вона росте й відчуваюся щасливим. Я починаю розуміти ваше захоплення, здавалося б, простими речами, явищами, бо воно є по суті вашим життям, – говорив Віктор, а я слухала й дивилася на його привітне привабливе обличчя й відчувала щирість у його словах.

– Галино, ви не проти, якщо ми звертатимемося одне до одного на “ти”. Ми ж друзі і вже давно знайомі.

– Ні. Я і сама не помітила, як почала звертатися до вас на “ти”.

– Мені здається, що я знав тебе завжди, так мені легко й радісно з тобою, поміж нас панує щирість, нема недомовок, підкупає простота й невимушеність.

– Вікторе, я маю запитати. Чому ваші комсомольські активісти рідко заходять до Райкому? Обіцяли прийти з пропозиціями щодо молодіжних вечорів, спільних концертів, а й досі очей не показують.

– Саме бракує часу. Навчальна програма напружена. Ми всім серцем і душею рвемося до вас і при першій нагоді завітаємо. Ми дійсно маємо багато задумок, які плануємо здійснити разом з вами, – відповів Віктор.

– Чекатимемо на вас з нетерпінням. Для молоді спілкування з вами в радість. Дівчатка з Клубу “Веселих та кмітливих” чекають не дочекаються на слухну годину, щоб схрестити з вами шпаги.

– О, ми маємо таких ерудитів, що зададуть вам жару, – засміявся Віктор.

– От і добре! Позмагаємося.

Закінчилася довга й гарна вулиця. Вона простяглася майже через усе місто, поділяючи його навпіл. У городах вулиці біжить звивиста річечка. Там, де закінчувалась вулиця, річка повертала ліворуч і далі продовжувала свій шлях луками, зникаючи далеко за містом.

– Ця вулиця, що зветься “Пролетарською”, здавна славилася вродливими дівчатами й розбишакуватими парубками. Вони горою стояли за своїх дівчат, гнали чужинців зі своєї вулиці. Люди тут заможненькі. Бач, які справні будинки за високими парканами. Дівчата всі переважно навчаються у вищих учбових закладах і до рідного міста не повертаються: працюють, одружуються, назавжди залишаються у великих містах. Та Городня через це не постраждала, а останнім часом навіть помолодшала, ще більш ожила. Кожного року до міста приїздить багато молодих фахівців. Вони скрізь: у школах, у лікарні, у бібліотеках, установах.

– Спочатку й ми були не в захваті від міста, – сказав Віктор. – Я грішним ділом подумав: “Заїхали у глуш, помремо тут з нудьги”. Та швидко призвичаїлися й воно сподобалося нам: привітне, спокійне й водночас веселе, сповнене невгамовним, бурхливим життям і вродливими молодими дівчатами, – закінчив Віктор урочисто.

– Так, так, багато з вас саме гордовитих і самовпевнених, – сказала я. – Та й ми не ликом шиті. Поступатися або запобігати перед такими не звичні, але й протистояти не будемо. Ми за здоровий глузд і дружнє спілкування.

– Як на мене, – сказав Віктор, – то я впевнений: як прийде час від’їздити, нізащо не захочеться залишати Городні, бо в ній живеш ти, а з тобою я не хочу розлучатися – сказав замріяно юнак.

– Поживемо, побачимо. Навіщо зараз про це казати.

Ми саме потрапили на луки лівобережжя, дуже гарні, широкі, заквітчані.

– То ми знову у лузі! Я тепер впевнився, що всі дороги ведуть на луки. Яка краса й тиша навкруги! – з радістю в голосі сказав Віктор.

Він зняв з голови пілотку, розтріпав рукою коротко підстрижене попелястого кольору волосся, розстебнув два верхніх ґудзики на гімнастюрці, вивільнивши шию з туго стягнутого комірця.

– Давно я не була у лузі, – сказала я. – А скільки весен і літечок і дітьми, і дорослими ми бавилися, бігали луговими стежками по шовкових травах, шугали ненароком у болотяну багнюку. Бувало, стрибаємо з купини на купину, мов болотяні пташки, за першим молоденьким щавлем, за квіточками-зірочками. Нарвемо його повні фартушки, або вузлики чи торбинки, в кого що було, а далі букети складаємо. Особливо мені подобаються незабудки – улюблені квіточки моєї матусі – ніжноголубі з маленькими пелюсточками, з жовтеньким, мов сонечко, сердечком. Мама якось мені вказала на них. Відтоді я і уподобала цю небесно-блакитну крихітку.

– Уявляю собі, – вислухавши мене, сказав Віктор, – маленьку дівчинку з пучечком чорного волосся на голові, що стрибає по болоту, тримаючи букетика квітів. Жалкую, що мене не було поруч. Я б тобі звив на голівку віночка, допоміг, аби ти не намочила у воді черевички.

– Ха! Черевички! Хто ж у черевичках бігає луками та болотом? Ми ще з весни бігали босоніж.

– Босоніж?, – перепитав Віктор.

– Еге ж. Хіба мама настачиться тих черевичків. Крім того ми звичні з дитинства бігати босоніж. Як тільки-но прийде весна, пригріє сонечко й висушить доріжки, з'являться перші сліди від босих ніг, не дочекавшись на мамин дозвіл, я потайки розбувалася, щоб трохи побігати по прохолодній траві й приємній теплій землі.

– Але ж можна було застудитися й захворіти?

– Всяк було. А яка насолода бігати босоніж по калюжах після рясного дощу і грози! Збереться ціла ватага дівчаток і хлопчиків і гайда вздовж вулиці. Калюжі такі глибокі, що вози застрягають. А хлопці ще й норовлять оббризкати з ніг до голови. Прийду додому, аж потилиця мокра, не кажучи вже за одяг. Мама аж у долоні сплесне: “Боже милостивий! – каже. – На кого ти схожа мокра, замурзана. Марш митися!” Усе в дитинстві набувало особливого сенсу. Ліс мене заворожував своєю таємничістю. Я слухала, як у горі сосни шумлять: “Шу-шу-у-у-у”, я перегукувалася з луною: “Агов-ов-ов”. Навесні з подружками бігала в сад, щоб послухати дзвінкої пісеньки струмочка, що ледь вибився з-під снігу, чи щебет птахів – вісників весни й тепла. От тільки я боялася грози. Її і мама моя боялася, особливо – горобиної ночі.

– Якої ночі? – перепитав Віктор. – Що то за вона і чом така страшна?

– Горобиної ночі. Так в народі називають тривалу нічну грозу, коли блискавки одна за однією розтинають вогненними зигзагами або стрілами чорне небо; гримить грім, страхаючи потужними розрядами, а злива суцільною стіною звалюється на землю. Навколо темнота та щосили реве вітер, ламаючи гілля, здіймаючи дахи з будинків.

Мама не спить, молиться, щільно зачиняє вікна, кватирки, щоб не утворювалися протяги і маланка не залетіла у вікно. Я, наполохана, здригаюся за кожним ударом грому. Горобина ніч буває раз на літо, принаймні, я так запам'ятала.

– Маленька боягузка. Боїшся звичайнісінької грози. А ще кажеш – дитина природи. Змалювала такі страхіття. Ось я ніколи не боявся грози. Хоча у небі не маю ніякого бажання випробовувати її силу.

– Нехай вона тебе оминає. Чистого сонячного неба тобі, – сказала я.

– Дякую.

Віктор відійшов недалечко, нахилився, щось шукаючи у траві.

– Я тут шукаю квіточку-незабудку, хочу зірвати й подарувати її тобі, але голубенької квіточки не бачу, криється, – озвався він. – Вона мене зацікавила своєю назвою, в якій вчувається якась магічна сила, вірніше символіка, або навіть романтичний початок. Тобі, Галино, так не здається? Боюся, що ти мене будеш мати за сентиментального, хоча я не вбачаю в цьому нічого поганого.

– Звісно, що квітка має символічну назву, може, саме через те, що вона не тільки гарненька, а, насамперед, скромна. А твоє захоплення зовсім не сентименти, а як би тобі сказати? На мою думку – природна здатність чутливої людини тонко відчувати прекрасне, або природний стан душі, що потребує увесь час не тільки пізнавати, а й сприймати. Цього не треба соромитися, бо людина без цього байдужа, бездушна, нецікава й навіть збідніла.

– Мій любий філософе, твої здібності миттєво ставити все на свої місця, не тільки вражаючі, а й неперевершені, – сяйнув усмішкою Віктор.

– Ось не кепкуй, Вікторе. Ніякий я не філософ і до мудрствування не схильна. Кажу, як є, та й годі. А квіточки в цьому місці не знайдеш, скільки б ти не шукав.

– Чому?

– Вона росте на вологих ґрунтах. Ми до неї сьогодні не доберемося. Хай колись іншим разом відшукаємо.

– Ти мені обіцяєш? Бо я б не хотів втратити такої нагоди.

– Обіцяю, – не задумуючись, відповіла я.

Ми натрапили на колоду, суху і нагріту пекучими променями сонця, і всілися. Перед нашими очима виникла приваблива картина – дивні химерні стовбури старих верб, самотній берег маленької тихої річечки, яку обступили густі кущі верболозу.

Зелені розлогі кущі ходять луками, водять танки. У їхній гущавині ховаються болотяні птахи. Луки захаращені, з болотяною тванню в багатьох місцях, з великими сонячними галявинами, подекуди з високою цупкою травною, а то і з м'якою шовковою, усіяною квітами.

Від річки повіяло свіжістю, зашелестіли кущі. Деякі квіточки закрили свої пелюстки, щоб спочити, зберегти сонячне тепло. Затихли птахи, відпочивають у своїх кубельцях після клопіткого дня. Тільки жаби завели свої вечірньої пісні, виводять її мелодійно, ніжно й задумливо: кумм-кумм, кумм-кумм. У ній вчувається: “сумм-сумм, сумм-сумм”. За чим вони сумують, про що згадують? Ці їхні мелодії дарують спокій, особливе зачарування й в людському серці то радість, то легкий, безпечальний сум. Я не можу залишатися байдужою й напівжартівливо запитую:

– Вікторе, як тобі подобається жаб'ячий концерт? Ти коли-небудь чув або слухав, як кумкають жаби?

– Звичайно чув, як вони квакають, але не прислухався, бо з дитинства не любляв цих вилупкуватих бридких зелених створінь.

– Я кажу не про квакання. Ось послухай, який злагоджений спів. Багатьом подобається цей поліфонічний хор, – засміялася я.

– Можливо, в цьому щось і є, але для цього треба мати дуже тонкий слух, щоб уловити ще й поліфонію, – Віктор подивився на мене. – А взагалі ти не перестаєш мене дивувати.

– То я тебе дивую в хорошому розумінні, чи, може, тобі смішно з моїх вигадок? Скажеш: якась балакуча замріяна дурепа, ця Галина. Розповідає про квіточки, про жаб. Не соромся – кажи, я припиню подібні балачки.

– Ну, навіщо так? Ти розсердилась? Я зовсім не це мав на увазі. Так, мені і смішно, і водночас цікаво. Я залюбки слухаю твої вигадки, вони мені подобаються. Уяви, мені ніколи не доводилося вести розмови на такі теми. Ти своїми балачками й поведінкою нагадуєш Купринську Олесю. Ти ж читала цю повість?

– Читала, – засміялася я. – Але не перебільшуй. Олеся була красуня, чаклунка лісова.

– А ти чаклунка лугова, теж володарка цих місць, чарівна й дивна.

Віктор узяв мене за руку, ми знялися з місця в радісному, збудженому єдиному пориванні й чимдуж побігли вперед. Раптом він зупинився, обхопив мене за плечі, притис до свого загаряченого тіла й вперше поцілував.

– Ой, годі, – пручалася я, ледь не задихнувшись. Та Віктор не відпускав мене, міцно тримав і продовжував цілувати. Я відчула, як тепла хвиля огортає мене, гойдає, у вухах дзвенять ніжні дзвоники, а я сповняюся вщерть щастям цієї миті, не думаючи ні про що інше.

Місто зустріло нас теплим, лагідним диханням вулиць, нагрітих за день сонцем. Воно вже поринуло у вечірні сутінки й спокій. На стовпах засвітилися вуличні ліхтарі. Їх слабке сяйво утворювало невеличку світлу пляму, за якою вже нічого не було

видно. На головній вулиці прорізав тишу гучномовець, з якого лилися пісні, та їх ніхто не слухав, бо молодь, що увесь час снувала туди-сюди, була заклопотана своїми проблемами. Життя вечірньої “стометрівки” бурхливе і начебто відсторонене від усього того, що існувало поза її увагою, мало свою мету, свої неписані закони, кульмінації і розв'язки, як у художньому творі.

Ми залишили цей жвавий світ і довго гуляли вулицями міста, поки час не наблизився до граничного.

– Завтра буде ясний день. Подивися, Галино, скільки на небі зірочок. А ти знаєш, як відшукати Полярну зірку?

– Звичайно, хто ж не знає Полярної зірочки, Великої й Малої ведмедиці? Я ще знаю сузір'я Кассіопею, воно трохи схоже на букву М, або на англійську W. Її можна зараз відшукати. А ще – Оріон. Три його

зірочки утворюють пояс Оріона. Тільки зараз його не побачимо, бо він добре видний взимку. Та що я тобі розповідаю. Ви ж вивчаєте зоряне небо, орієнтування в ночі. У вас вже були нічні польоти?

– Аякже. Будемо літати і вдень, і вночі.

– Я люблю спостерігати за літаками в небі. Колись ми малими пасли гусей, корів, у кого що було, а хто чужих пас, біля аеродрому. Літаки низько проносяться над нашими головами, аж волосся дибки стає від повітряної хвилі. Поприпадаємо до землі, вуха позатуляємо долонями, щоб не чути реву й свисту мотору. Спостерігали за парашутистами, хвилювалися за них, а коли бачили фігури вищого пілотажу, безумовно здалеку, то серце стискалося, наче зупинялося, або шалено калатало у грудях, тривожилося за пілотів. Аж моторошно! Люблю відшукувати маленьку крапочку в небі, що високо-високо беззвучно летить, спалахує срібним сяйвом проти сонячних променів, залишаючи довгу білу доріжку за собою. А ввечері в чорному небі пливуть три яскраві вогники – розпізнавальні, і доноситься далекий, ледь чутний звук “гу-у-у”. То літаки в нічному польоті. Якою треба бути сміливою й сильною людиною! Ти готувався до цього?

– Спочатку я моделював літаки, як багато хлопчиків, дивився всі кінофільми про льотчиків, читав книжки. Як підріс, відвідував парашутний гурток. Стрибав з парашутом з вежі, майже не пропускав змагань з парашутного спорту й читав, читав про конструкторів і про їх літаки, відвідував музеї, виставки відповідні. Небо – моя стихія, – замріяно закінчив Віктор.

– А як ти відчуваєшся на висоті?

– Всяк буває. У мене залізне здоров’я, до того ж постійні тренування й звичка до навантажень багато що значать. Головне – бажання й витримка, які дають змогу упоратися з усім.

Ми стояли на розі найближчої до казарми вулиці. Віктор тримав мою руку у своїх долонях, дужих і теплих.

– Галинко, я старатимуся подати звісточку, бо тепер я не можу сказати, коли ми знову побачимось.

– Я буду часто дивитися на небо, туди, де ледь помітні крапочки – ваші літаки – прорізують небесну голубінь і посилатиму свої вітання, бо знаю, що в одному з них – ти.

– Може й я відшукаю на землі тендітне дівча з пучечком чорного волосся на голові, що усміхається до мене. А як буду летіти над твоїм Райкомом, покиваю тобі крилом.

Він дивився на мене в радісному збудженні, увесь зітканий з тисячі тисяч зірок.

– До зустрічі, Галочко. Дякую за все.

– До побачення, Вікторе.

Він востаннє стис мої пальці, припав своїми губами до моїх і зірвався з місця. Я ще мить постояла, поки темрява не поглинула його й не затих легкий пружний біг.

ЗУСТРІЧ ТРЕТЯ

Після того ми не бачилися два тижні. Я з Марійкою виїхала на п'ять діб у відрядження до селища Радуль. Багато балачок велося навколо цього екзотичного куточка – Радуля, і ми давно мріяли в ньому побувати. Коли ж така приємна нагода й трапилася. Селище Радуль за адміністративним поділом належить до Ріпкинського району й до нашого Городнянського не мав би ніякого відношення, якби не Радульський Промкомбінат, Майстерні з виробництва побутових виробів з лози та торфопідприємство з видобування торфу, через які Радуль увійшов до Городнянської промислово-виробничої зони, бо Ріпкинський район – сільська зона.

Щоб було трохи зрозуміліше, маю пояснити, про що йдеться. На початку 60-х років ЦК КПРС провів структурну перебудову партійних і комсомольських органів. За його Постановою й під його керівництвом діяли два Обкоми: промислово-виробничий і сільський. Кожен з них керував відповідною зоною з урахуванням виду власності й виду виробництва: чи це промислово-виробнича сфера, чи кооперативно-колгоспна (сільська). Зона об'єднувала декілька адміністративно-територіальних одиниць – районів, виходячи з домінуючого виду виробництва. Оскільки в Городні була розвинена промисловість: Льонозавод, Обозний, хлібний, маслоробний, комбікормовий, цегельний, продовольчих товарів, торфопідприємство, лісгоспзаг та інше, вона відійшла до промислово-виробничої зони з усіма витікаючими з цього обставинами.

Так ось, коли ми розібралися в структурних нетрях, перейдемо до суті мого оповідання.

Щоб дістатися до Радуля, ми мали автобусом подолати чималу відстань з декількома зупинками в дорозі. Перша – в Чернігові, наступна в Ріпках, а вже з Ріпок мали їхати автобусом піщаним бездоріжжям, що проліг серед густих лісів.

Інший шлях пролягав через Білоруський обласний центр Гомель. З Гомельського річкового вокзалу ходили катери в напрямку Києва й слідували повз селище Радуль, що розкинулося на мальовничому березі Дніпра. Ми обрали останній маршрут, бо подорож річками Сож і Дніпро обіцяла бути більш цікавою і романтичною, що нас надто приваблювало. Ми невимовно раділи нагоді помилуватися широчінню річок, мальовничими їх берегами, бо ніколи не доводилося подорожувати водним шляхом.

Марійка була надійним товаришем і вірною подругою. Ніжна, ласкава, вона іноді, жартуючи, вдавала з себе маленьку дівчинку-капризулю. Вона так кумедно зображала з себе скривджену, і тоді її носик задирався смішно вгору, а в очах грали хитруваті сміхотливі бісики. Вона тоненько вимовляла, скрививши губки, мов плаксійка: “Марійки неможна кривдити, вона хороша дівчинка”, – і заливчасто сміялася. Мені з нею

завжди легко, і я їй відповідаю тим же. Вона старша за мене на три роки, але не дивлячись на наш вік, коли ми буваємо разом, то часто відчуваємося дорослими дітьми, бо не втратили непересічності, піднесеності, захопленості прекрасним і саме головне, на мою думку, щирості.

До Гомеля їхати приміським поїздом майже три години. Я мріяла побувати в місті, де я провела три незабутніх роки, навчаючись в технікумі. Я полюбила чудове місто, яке в свої чотирнадцять років, після маленького міста Городні, сприйняла, як найгарніше місто в світі, бо іншого я ще не бачила. Воно навчило мене самостійно жити, піклуватися за себе й виживати у важкі повоєнні роки, захищати себе від негараздів. Тут формувався мій світогляд, моє ставлення до колективізму, спільності й зокрема до особистості. Життя в гуртожитку багато чому навчило саме в цьому плані; навчило цінувати дружбу, моральні якості, як цінності людського характеру.

Не помічаючи задухи в прокуреному вагоні й запаху людського поту, ми перебували в доброму гуморі і, не вгаваючи, торохтіли про свої дівочі справи. У Гомелі ми благополучно і без перешкод пересіли на пасажирське судно й повністю віддалися приємному плаванню. На душі бентежно через тепле повітря, що доносить запахи свіжого сіна. Сидячи на верхній палубі, ми спостерігали за всім, що пропливає повз нас або навпаки – повз чого пропливаємо ми. Який гарний, широкий й чистий Сож! Повз нас пропливають баржі, важкі, незграбні й неповороткі. Ближче до берега зустрічаються рибалки, що вудять рибу з човнів. Біля берега плавають свійські качки. У прозорому небі літають чайки, які спускаються до самої води, щоб упіймати здобич. У деяких місцях Сож неглибокий, тому катер обережно, щоб не скочити на мілину, чітко слідує лінії фарватеру. Гарна природа цих місць. На крутих берегах темніє зелений ліс, або білють стовбури беріз. То березові гаї красуються над водою з високих піщаних пагорбів.

Від баченого ми у захваті. Я почала наспівувати мелодію “Слов’янського танцю” Брамса, яку я згадала в цю хвилину. Коли чую і Марійка виводить за мною: “ля-ля-ля-ля” і на високих нотах так запищала, що ми удвох залилися безугавним сміхом, аж сльози виступили на очах.

– Ох, які ж ми ще дурненькі! – сказала я.

– Ми зовсім не дурненькі, а милі дівчатка, сміхотунки й вигадниці.

– Ти, Марійко, так насмішила мене своїм колоратурним сопрано, що я ніяк не заспокоюся.

– А що? Тобі хіба не подобається? А я так старалася, – сказала дівчина, продовжуючи тонесенько й радісно сміятися, розбризкуючи смішинки глибокими зеленими очима.

Ми знову співали й сміялися. То переливалася через край сила молодості, що перемагала всі наші труднощі. Вони долалися через устремління все зробити, всюди встигнути і йти вперед і тільки вперед життєвим шляхом, бо покладатися, крім як на себе, не було на кого.

Скаржитися нам теж не було кому, хіба що літнім хворим своїм матусям. Але навіщо турбувати своїх рідненьких зайвим клопотом. Нехай не журяться через те, що не в змозі зарадити чи допомогти, окрім, як зігріти своєю любов'ю.

Біля білоруського міста Лоева утворювався водний кордон між Білорусією і Україною. Тут Сож впадає в Дніпро.

Надвечір наше судно пришвартувалося до маленького причалу і ми вийшли на берег.

Радуль своєю історією сягає десь в XVII століття, за роки правління імператриці Катерини II. Вона, учинивши розправу над старообрядцями або старовірами, як їх іще називають, висилала їх на далекі неродючі землі. Бігли старовіри розселилися в глухих і далеких місцях Росії, тікали на Поволжя, до Сибіру. Складову частину їх общин складали особи, що переслідувалися царською владою. Одна з таких біглих общин заховалася в густих кіссях Полісся на березі річки. Тут виникло їхнє поселення. Назва Радуль, мабуть, і виникла через радість поселенців, що знайшли надійний притулок. Радуль знаходиться за 35 кілометрів від найближчої станції Голубичі, а від райцентру – за всі 60 кілометрів. Чоловіки селища кожної весни виїждять на заробітки до Карелії, де сплавляють ліс, бо вважаються неабиякими умільцями і їх залюбки наймають на увесь сезон. У селищі залишаються жінки, діти і похилі люди, що ведуть нехитре домашнє господарство, годуються рибою, яку ловлять у Дніпрі. Деяке виробництво, праця в установах та організаціях дають невеликий заробіток на прожиття.

На берег зійшли тільки ми. Нас ніхто не зустрічав.

– Добридень, Радулю! Добридень, радульці! – урочисто проказала я.

– Ой, у мене земля під ногами хитається, – сказала Марійка. – Де ж нам відшукати човна, щоб дістатися до готелю?

– Ти, як завжди, жартуєш? Добре, що гумору вистачає. Хоча, подивися скільки човнів вздовж усього берега!

Справа в тому, що у весняну повінь, коли Дніпро виходить з берегів, Радуль перетворюється на другу Венецію. Жителі пересуваються вулицями на човнах. На цей час тільки де-не-де виднілися залишки води, що утворили невеликі озерця. Піщана земля швидко вбирала воду, сонечко висушувало її і майже скрізь було сухо. Ми знали про це з розповідей.

– Ходімо, дорогенька, – сказала я Марійці. – Таксі тут не ходить, машини нам ніхто не подасть. підемо прокладеною доріжкою, вона нас і приведе куди-небудь.

– Підемо туди, самі не знаємо куди. А де ж Микола? Він мав зустріти нас. Врешті, нам не вперше самим добиратися. Ходимо, Галиночка.

Ми йшли селищем, зацікавлено роздивляючись все, що кидалось в очі. На будівлях відчувався відбиток давнини, її звичаї і традиції, давався ознаки і старовірський дух і Руссю тут пахло. Це було суто російське селище. Жодної біленької хатинки чи будиночка. Дерев'яні похмурі

будівлі ховаються за високими, щільними парканами, за такими ж ворітьми, які висять на кремезних стовпах. На будинках позначена дата заснування селища, яка вражає давниною літ.

У селищі стояла надвечірня тиша. Стрічні рідко попадалися. У однієї жінки ми запитали, де знаходиться готель, як до нього пройти. Як виявилось, готелю, як такого, в Радулі не було.

– Що маємо робити? – розчаровано спитала Марійка.

Правду кажучи, ми звикли обходитися без готелю, бо які там готелі в селах, де нам частенько доводилося бувати? Ночували, де прийдеться: у гуртожитках, у будинках для приїжджих, а частіше – у приватному секторі, як прийнято називати звичайний житловий будинок чи хатину. Тому і цього разу я бадьоро відповіла:

– Не журися, просто неба не залишимося. Знайдеться добра душа... – я не встигла закінчити думку, як на нас налетів Микола – секретар комсомольської організації селищної ради.

– Дівчата, я оббігав усе довкола, шукаючи вас. Вибачаюся за спізнення. Ми, мабуть, за якихось декількох хвилин розминулися. Чого ви похнюпилися?

– Тут хоч би хто на нашому місті похнюпився, – сказала Марійка. – Радуля не знаємо, куди йти не знаємо, готелю немає.

– Не хвилюйтеся. Я про все подбав. Зовсім недалеко живе моя тітка. Дім у неї просторий, кімнати світлі, чисті. Вам буде зручно. Я з нею про все домовився. Веселіше, дівчата!

– Ти завжди спізнюєшся, Микола. Це в тебе вже в крові. А ти тут потерпай через втому, через голод, через оцей пісок, – заладила Марійка.

– Маріє Григорівно, я ж кажу, що зараз все влаштую, а за спізнення даруйте недисциплінованому Миколці, – засміявся хлопець і удавано підкреслено розкланявся.

– Ну гаразд. Веди нас, командире! – скомандувала теж сміючись, доброзичлива Марійка.

Я, дивлячись на них, і собі хихотіла, ступаючи слідом з маленькою валізою в руках.

– Дівчата, зверніть увагу, ми перетинаємо головну площу села, що має давню назву – “Толока”. На цьому природному майдані збираються мешканці селища на Раду.

– А що? Так досі й не перейменували площу на більш сучасну назву? – спитала Марійка.

– Ні. Тут свято зберігаються давні традиції. Площа була доволі простора, мала форму кола, без будь-яких споруд і потопала в білому піску.

– Хіба це “Толока”, це справжня пустеля Гобі, піщуги по коліно, – втрутилася до розмови я. – Давайте й ми порадимося. Треба зафіксувати історичну подію нашого перебування в центрі старовірської общини.

– Галочко, тут не до жартів. Ходімо швидше. Ноги аж пече. Клятий пісок набився в босоніжки й ріже, – жалібно благала Марійка.

– Маріє, не так трагічно. Подивися, як сиплеться пісок з моїх босоніжок, – я потіпала ногою і з босоніжка струмком ринувся пісок. – Трішечки витримки і ми подолаємо “Толоку”, – заспокоїла я Марійку.

Невдовзі ми зупинилися біля високої хвіртки, за якою височів будинок.

– Ось ми і прийшли, – сказав Микола й заходився ляскати залізною клямкою. У дворі одразу почулося:

– Іду, іду! Це ти, Миколо?

Хвіртку відчинила літня жінка, вдягнена в довгу чорну спідницю, в синю кофту з довгими рукавами. Голову вона запнула білосніжною хустиною. Жінка привітно посміхнулася і на її обличчі розгладилися зморшки, воно одразу помолодшало.

– Ганно Іванівно, це дівчатка, про яких я вам казав.

– Добридень, заходьте, будь ласка, – запросила вона, – не бійтеся – собаки у дворі не має.

Ми привіталися й зашли до двору. Господиня запросила до просторої світлої кімнати.

– Кладіть свої речі, влаштовуйтесь. Відпочивайте. Я думаю, що ви поміститеся вдвох на одному ліжку. Воно просторе й зручне.

– Дякуємо, – відповіла за обох Марія.

Ганна Іванівна вийшла з кімнати.

Ми поставили біля дверей свої валізи й вийшли до Миколи, що очікував у дворі.

– Миколо, коротко про наші плани, – почала Марія. – Завтра зранку ми підемо до школи, де працюватимемо два дні, після чого перевіримо сплату внесків в комсомольській організації селищної Ради, Промкомбінату й майстерні. Якщо вистачить часу, проведемо комсомольські збори. Термін нашого відрядження – п'ять діб. Сподіваюся, Миколо, нам не доведеться тебе розшукувати.

– Я від вас – ні на крок, – запевнив Микола. – Хочу тільки попередити, що з харчуванням у нас скрутно, та ми не дамо вам з голоду померти. Я маю до вас пропозицію. Як ви подивитесь на те, щоб завтра після роботи переправитися на острівце, що тут недалеко? Ми уловимо риби до вашого прибуття, а потім разом зваримо смачну юшку?

– А що? Пропозиція пречудова. Тільки хто це “ми”? – перепитала я.

– Уловлять тутешні хлопці, а варитимемо ми з вами, – відповів Микола й допитливо подивився на мене, бо симпатизував мені.

Я нічого не відповіла: “Хай вирішує Марія”, – подумала.

– Згода, Микола, але ми домовимося про це потім. Час покаже.

Микола пообіцяв вранці зайти по нас, щоб піти разом до школи, затим попрощався й пішов.

Ми почали влаштовуватися на новому місці.

– Сьогодні будемо спати на новому місці. Не забудь, Маріє, сон загадати.

– Я так стомилася, що мені нічого не наснитися. Вмиймося, Галочко, пожуємо чогось із своїх запасів і будемо відпочивати.

Я окинула очима всю кімнату. Праворуч, у кутку, від стелі до підлоги висіли образи – старовинні великі ікони.

– Які гарні ікони. У релігії, як ні в чому, повинна бути єдність. Розкол у вірі розкидав людей, утворилися різні релігійні течії: попівці, безпопівці, тлумачі. Цікаво, група якої течії тут розселилася? Назва площі походить, мабуть, з тих часів, коли вони об'єдналися не тільки в релігії, а і для трудової взаємодопомоги: для корчування лісу, будівлі житла й виживання в суворих умовах.

– Вони щасливі, бо самі обрали цей шлях, – сказала Марія.

– Для них вибрали віру їхні предки. Стара віра для старих людей, а молодь повинна дивитися вперед. Не всі розділяють віру й не всі бажають молитися, – заперечила я.

Зайвих меблів у кімнаті не було – стіл, стільці, ліжко.

На підлозі через усю кімнату лежали домоткані доріжки, на вікнах висіли мережані фіранки і стояли квіти. Чисто й затишно.

Ганна Іванівна нагріла води, наповнила нею ночви й покликала нас:

– Дівчатка, ідіть вмивайтеся, мийте ноги. У вас десь повні черевики піску.

Ми із задоволенням змили з себе піщаний наліт, одразу відчувши полегшення. Після вечері вклалися у м'яке ліжко на великі подушки. Було приємно лежати на широкому духмяному ліжку після дальньої дороги. Ми одразу поснули.

Я розплющила очі, коли сонечко вже зазірало у вікна. Ганна Іванівна зварила пшоняний суп і покликала нас до столу:

– Галино, Маріє, ходіть до столу. Поснідайте, чим Бог послав.

Вона поставила повні миски супу, поклала хліб, а ми виклали всі свої їстівні запаси й теж запросили Ганну Іванівну розділити з нами хліб, сіль. Тільки-но ми закінчили снідати, коли прийшов Микола, і ми пішли, як і планували, до школи.

У школі, як належить, ми відрекомендувалися директорові Гречусі Миколі Федоровичу, чоловікові років сорока п'яти. Середній на зріст, повний, з великою хвилястою чуприною на голові, з голубими очима, з трохи загостреним носом, з привітною усмішкою на повновидому обличчі. Марія ознайомила Миколу Федоровича з планом-завданням нашої роботи, після чого кожна з нас заглибилася в свої справи. План роботи був насичений, питань заплановано чимало, тому ми поспішали, аби вкласти у відведений термін. Ледь викроїли півгодини на обід.

Обідали в їдальні. Окрім борщу з квашеної капусти з перших страв нічого не було. А той борщ не те слово, що несмачний. Капуста, мабуть, запліснявіла, бо мала неприємний запах, а на смак – м'яка й кисла.

– Я не буду їсти борщу, – скривилася я. – Від нього зведе живіт або знудить.

Марія теж відмовилася від борщу. Котлета м'ясом і не пахла – самий хліб. Ми покопирсалися виделкою в тарілці та й пішли голодні з їдальні.

Марія удавано сердито буркотіла:

– Так ми отут з голоду помremo. Треба якомога швидше перевіряти та здійснювати свої заходи й тікати звідси. Завтра проведемо засідання бюро, а ввечері – загальні комсомольські збори й післязавтра вранці двинемо через Чернігів додому.

– А ти ж хотіла день позагоряти на Дніпрі? Як же тоді вчинимо? – спитала я. – Може, якось обійдеться. Коли ще трапиться нагода побувати на річці? Погода – чудова, Дніпро – казка!

– Ти, Галочка, маєш рацію. Їжа – не головне. Будемо загоряти, купатися. Я ж не дарма взяла з собою підручник з історії, щось, може, почитаю. Сесія на носі, – погодилася Марійка.

– Ура-а! Хіба нам вперше голодувати. Хлопці юшки обіцяли наварити, риби насмажити. Якось та буде, – зраділа я.

Я роботу закінчила біля шостої години вечора. До кімнати увійшла Марійка й симпатичний молодий чоловік.

– Ось Петро Васильович береться переправити нас на острів. Складай, Галино, свої папери. Ми їдемо на Дніпрянський пляж. На острові на нас вже чекає Микола.

– А це далеко звідси? – запитала я.

– Та ні! Човном плити хвилин з п'ятнадцять. Острів з берега добре видніється. Сонечко ще високо, тепло, прогулянка вам обов'язково сподобається, – привітно відповів Петро Васильович.

Так і вийшло. Петро Васильович вправно веслував. Сонечко бавилося з водичкою і, віддзеркалюючи, сліпило очі. Вода тихо хлюпала за бортом човна. У прозорій воді снували косячки маленьких рибок, було, й велика рибина блисне на сонці срібними боками та й – плюсь у воду, тільки круги розходяться. Ну як тут втриматися й не завалувати: "Дивіться, дивіться, яка риба гуляє"!

Щоправда, я побоювалася пливти на човні, бо майже не вміла плавати й боялася глибини. Але своїх страхів я не виказувала, намагаючись переключити свою увагу на навколишню красу.

На березі тупцював Микола, махав нам рукою:

– Сюди, сюди, – гукав і радісно сміявся. Від багаття тягнулася сива стрічка диму, йшов спокусливий запах юшки.

Ми пристали до берега й привіталися.

– Юшка вже готова й риби насмажив, – відрепортував Микола.

– Зараз покуштуємо, – взяла дерев'яну ложку Марія. – Ох, і юшка смачна! Галинко, у тебе не течуть слинки? Ми сьогодні з нею залишилися без обіду, – прицмокуючи, сказала Марійка.

– Марійко, не дратуй, дай і мені покуштувати. Запах божественний. Я ще здаля вловила пахощі риб'ячого духу.

Микола й мені простягнув дерев'яну ложку, повну запашної рідини.

– Дівчата, я пропоную спочатку поплавати, а тоді повечеряємо, – запропонував Петро Васильович. – Берег у цьому місці пологий, глибина невелика.

Марія з радістю погодилася, а я відмовилася, усілася на піщаний берег, який ще зберіг денне тепло, і спостерігала, як плавали, пірнали, бризкалися Марія і Петро Васильович. До мене приєднався Микола. він замріяно дивився на мене:

– Галино, ваші очі великі й гарні, схожі на очі гречанки. Я давно вам хотів сказати про це.

– Звичайні очі, щоправда, трохи витрішкуваті. Іноді мені кажуть, що я схожа на грузинку, чи на вірменку, інколи запитують, чи я не єврейка, а що я схожа на гречанку, вперше чую від вас.

– Так, щось східне у вас є, але очі – незвичайні.

– Годі вам, а то ви змушуєте мене червоніти. А чого це ми перейшли на “ви”, так, начебто освідчуємося в коханні, – засміялася я.

– Може, й освідчуюся. Галино, ви мені дуже подобаєтеся. Я хочу, щоб ви знали про це, бо чи випадє ще така нагода. До речі, у вас гарна каблучка, – Микола взяв мою руку у свої і поцілував у долоню.

– Цю каблучку мені подарував мій коханий, – відповіла я, спокійно вивільнивши свою руку з його гарячих долонь.

– Справді? Так-таки коханий, чи просто прихильник?

– Ні, коханий. У серпні ми маємо подати заяву, щоб зареєструвати шлюб.

– А ви його кохаєте?

– Кохаю й дуже, недарма чекаю на нього три роки.

– Щасливий, – тихо і з сумом сказав Микола. – Для мене святом був кожний день, коли я вас бачив. Я завжди з радістю їхав до Райкому, з надією, що побачу вас. Ну що ж, бажаю щастя.

Я не знала, що мені казати, що відповідати. На якусь мить запала тиша, та її порушили Марія й Петро Васильович. Вони збуджені вийшли з води й підійшли до нас. Я подивилася на обох і помітила, як палахкотять вогники в очах молодого чоловіка, звернених на Марію. Вона мала гарну фігуру, стрункі ніжки й грайливі, звабливі зелені очі. З усього було видно, що Петро Васильович захопився Марією не на жарт. Вона теж помітила його залицяння і з задоволенням їх сприймала.

Потім ми з насолодою смакували духмяну юшку, рибу, а коли почало зовсім вечоріти, зібралися їхати додому.

– Дівчатка, обіцяйте, що ми ще завітаємо до цього острівця, – звернувся Петро Васильович.

– Як вправимося з роботою, то, можливо, післязавтра приїдемо сюди вдень, – погодилася Марійка.

– А коли ви збираєтесь від'їжджати?

– У п'ятницю ранковим автобусом.

– А, може, в суботу поїдете?

– Ні, – відповіла Марія, – мені конче треба зайти до інституту.

Ми з Миколою слухали їхній діалог і не встрявали до розмови. Я бачила, що Микола занепав духом, понуро сидів і веслував, не дивлячись ні на кого. Я знала причину його поганого настрою, та нічого не могла вдіяти.

День згасав. Червоний диск сонця сідав на воду. Сонечко стомилося за день і бажало скупатися в чистій, прохолодній купелі перед тим, як піти відпочивати. Останні багряні промені відігравали на шибках вікон, наче за ними пломенів вогонь. Я милувалася протилежним берегом – вербами над водою, припнутими човнами, селищем, що виглядало з-за дерев, чистим небом, у якому ширяли ластівки, ловлячи комах і віщуючи наступний день сонячним.

Три дні пролетіли швидко. У п'ятницю ми знову побували вчотирьох на острові. Увесь день купалися, загоряли. Марія спробувала щось вивчити з історії античного світу, та їй нічого не вдалося, бо Петро Васильович не відходив від неї. Марія кокетувала, бавилася, приймаючи його залицяння. Я раділа за подругу. Було весело, невимушено, тільки в Миколиних очах пробивався смуток. Я робила вигляд, що нічого не помічаю, була з ним привітна, уважна до нього. А коли ввечері ми прощалися, він сказав:

– Я буду згадувати ці дні з подякою долі. Вона подарувала найщасливіші миті, бо я був поруч з вами, мав можливість спілкуватися з вами, милуватися вами, гречанко.

У суботу я і Марія виїхали додому. Радуль залишив по собі чудові спогади. Їхали ми, як і планували, через Чернігів. Ми не помітили дорожніх незручностей, бо тихенько дрімали на своїх твердих сидіннях.

У понеділок ми стали перед очі Юрію Олександровичу і доповіли про наслідки перевірки, про проведену роботу серед молоді Радуля.

– Дівчатка, я вами дуже задоволений, – сказав секретар. – І роботу ви провели чималу, і засмагли добре. Посвіжішали. Ігор уже в Чернігові, а я завтра маю виїхати, так що ви залишаєтесь тут за старших.

Серед тижня, у середу, несподівано зателефонував Віктор:

– Доброго дня, Галиночко! Я маю вільну хвилину, щоб вирватися до міста. Ти зможеш підійти до скверу?

– Доброго дня, Вікторе. Коли я маю підійти?

– Одразу після розмови. Ти чуєш?

– Чую, чую, Вікторе. Я йтиму тобі назустріч.

– Чекай на тебе за п'ятнадцять хвилин, – уточнив Віктор.

Віктор не йшов, а майже біг, і з розгону ухопив мене за руки. Його роба аж змокріла, чоло усіяли крапельки поту, тіло пашіло жаром, що обдав мене хвилею.

– Галиночка, я тільки-но з аеродрому й так поспішав, що не встиг переодягтися. Розумієш? Трапилася слушна нагода зустрітися з тобою, бо я так скучив за тобою. Здається, ми не бачилися вічність. А тут Федькові надіслали з дому бандероль, я й напросився її одержати. Ось я і своїх рідних попрошу що-небудь мені надіслати, аби трапилася ще нагода хоч

на півгодини вивільнитися, вийти до міста й зустрітися з тобою, – поспіхом казав Віктор, викликаючи в моїй душі тепло, радість і захоплення. Темперамент Віктора, його зовнішній вигляд, волога від поту гімнастерка, зворушили мене, народжуючи відчуття ніжності до нього.

– Я в захваті від твоєї винахідливості, – засміялася я, дивлячись у його великі голубі очі. – Дійсно, хіба можна було проґавити таку можливість. Це добре, що ти мене застав у Райкомі, бо увесь минулий тиждень я була у відрядженні.

– Дякувати її Величності Фортуні, що у неділю звільняюся до 24:00 і, якщо ти не проти, перебуватиму у повному твоєму розпорядженні. Галинко, як ти дивишся на те, щоб ми зустрілися о 17 годині?

– Жодних заперечень! Усе складається чудово. У суботу я з агітбригадою іду у Ольхівку, а в неділю буду на тебе чекати, як завжди, – відповіла я.

– Я думатиму про тебе, прискорюючи час побачення, – нахилиючись до мене, прошепотів Віктор.

Він провів мене до Райкому, тоді я його до скверу. Він поцілував мене у щоку, попрощався й швидко пішов у напрямку відділення зв'язку. Дійшовши до рогу вулиці, обернувся й помахав мені рукою. Я постояла, поки він не зник за рогом.

“Чудовий, милий юнак, – подумала я. – Важко мені буде з ним розлучитися, але рано чи пізно це має статися”, – зітхнула

я й відігнала геть непрохані думки, щоб не псувати піднесеного настрою, не затьмарювати радості й щастя, що охопили мене через зустріч з Віктором.

До складу агітбригади місцевого Будинку культури входило шістнадцять учасників, керівник, він же – баяніст і декілька працівників, що виконували роботу декоратора, освітлювача, костюмера, тощо. Зіркою бригади, улюбленицею глядачів була Половинник Валентина, що обіймала посаду директора Будинку культури – двадцятип'ятирічна дівчина, струнка, білява, голубоока.

Природа наділила її не тільки приємною зовнішністю, а й чудовим голосом, організаційними здібностями й характером справжнього керівника-ентузіаста. У Будинку культури завжди юрмилася молодь, працювали різні гуртки художньої самодіяльності, у великій глядацькій залі проходили концерти, ставилися вистави, демонструвалися кінофільми.

Агітбригада об'єднала аматорів сцени старшого покоління, справжніх майстрів слова і співу, з початківцями, молоддю, що тягнулася до самодіяльної творчості, поповнюючи лави справжніх фанатів, прихильників мистецтва. Не зважаючи на холод у приміщенні Будинку культури у зимову годину та інші незручності, люди віддавали свої таланти, частку своєї душі, щоб разом нести в життя культури, просвіту, збагачуючи вічне й прекрасне надбання.

Як завжди, усі артисти своєчасно прибули до Будинку культури, поскладали на вантажівку костюми, декорації, необхідне обладнання та музичні інструменти, без церемоній здерлися до кузова, штовхаючись, сміючись, повсідалися на лавки і почалися жарти, дотепи, веселощі.

– Де ти, моя качечка сизопера? – жартував Льоня, протискаючись до мене, щоб сісти поруч.

– Та сідай бо вже, Яшко-теліпашко, – у відповідь засміялася я, вивільнюючи клаптик місця поряд себе. Ми завжди прозивали одне одного іменами персонажів з вистав, у яких разом виконували ролі. Так сталося, що ми завжди були зайняті в одних спектаклях і у парі.

– Всі зібралися? – запитав керівник агітбригади Петро Юхимович, обдивляючись присутніх. – Гаразд, можна вирушати.

Концерти в селах починаються запізно – поки всі впораються біля худоби. Та зате сільський глядач особливий – активний, щирий, вдячний. Кожного виконавця нагороджують бурхливими оплесками й не розходяться по домівках до пізньої пори, до останнього, не зважаючи на те, що вже вдосвіта треба вставати, важко працювати.

Концерт пройшов злагоджено, на одному подиху, в атмосфері загального підйому й збудження. За гру в одноактівці мені подарували великого букета чудових півоній, а після концерту до мене підійшов чоловік років десь за сорок і тихо сказав:

– Щиро дякую за натхненну гру. Мене вразили ваші очі, що сяяли, мов дві зорі, і проникали у глиб душі.

Голова колгоспу Мирон Сидорович Перетятко, моторний, веселий чоловічок, невеликий на зріст, худорлявий, з великими записинами на голові, з енергійним обличчям і хитруватими проникливими очима, запросив нас на урочисту вечерю.

Додому повернулися десь о другій годині ночі. Додому – це до Будинку культури, бо він був нам другою домівкою.

Згуртованість колективу і єдність настільки була міцною, що не дивлячись на втому, ми ніколи не поспішали розходитися.

Поки вигражали свій реманент, баяніст загравав вальс “Амурські хвилі”, і танцювальний зал враз ожив. Танцюючі закружляли у вальсі.

Додому я повернулася на пів четверту ранку. Мама, звична до моїх роз’їздів, спокійно спала.

У неділю я заходилася прасувати білизну та одєжину, яку збиралася одягнути на побачення. Але забастувала електрична праска. Я її повертіла в руках, вимкнула й до мами:

– Мамо, що з праскою?

– А що?

– Не нагрівається.

– Мабуть, спіраль перегоріла, – зітхнула мама.

– Цього тільки бракувало! Я маю випрасувати свою зелену сукню.

Мама подивилася на сукню й каже:

– Вона ж анітрохи не зім’ята.

– Матусю, що ти таке говориш? Придивися краще, спідничка трохи зім'ялася, а ще я маю випрасувати накрохмалену спідничку, що вдягається під сукню, аби вона виглядала як пишний дзвін. Зараз це модно. Порадь мені, люба, щось.

– Вдягни інше плаття, хіба неодмінно треба зелене вдягати.

– Еге ж, зелене, – затялася я.

– Тоді роздмухай старого утюга та й годі.

– От морока, – бідкалася я. – Але нічого не вдієш.

Після тривалих розшуків знайшла таки в коморі стару чавунну праску, роздобула вугілля. Коли воно трохи зайнялося, зажевріло, праска розпашілася, попихкувала сизим димом, в якому змішалися лісові запахи.

Одягнувши випрасуване плаття, я з задоволенням поглядала на своє відображення в дзеркалі. Плаття із зеленого шовку спадало донизу м'якими фалдами, на голові стримів тугий вузол з волосся, блискучого й пахущого, бо я мила його відваром з чабрецю. На худенькому засмаглому обличчі виділялися великі сіро-зелені очі.

Я перебувала у піднесеному стані. Довкілля тішило око: тіністі, спокійні вулиці, гарний сонячний день, який насичував довкілля барвами літа. А ще я невимовно раділа через те, що на мене чекає надзвичайно приємний, симпатичний, веселий юнак.

Але варто було подумати, що може я бачу його в останнє, як настрої псувався, доводячи мене до розпачу. Я старанно відхиляла думки про розлучення з Віктором, виправдовувала себе й заспокоювала тим, що наші стосунки дружні й не більше. То чому ж я тоді переймаюся відчуттям неминучої втрати, чому воно крає моє серце?

Я зробила над собою зусилля, щоб заспокоїтися. Врешті, все залежить від мене. Ураз я повеселішала й знову з радістю сприймала світ.

Ми йшли одне одному назустріч. Віктор, як і я, мав щасливий вигляд: легкий і поривчастий, мов весняний вітерець, він не йшов, а летів, начебто за спиною вирости крила. Форма на ньому виглядала ідеально: ремінь стягував тоненьку хлопчачу талію, зірочка на пілотці, ґудзики на гімнастерці, бляха на ремені виблискували. На засмаглому обличчі полум'янів ніжний рум'янець, сині, як небо, очі, привітно дивилися на мене. Ми привіталися, після чого я звернулася до Віктора:

– Ти як завжди пунктуальний.

– Ще б пак! Я майже півгодини стояв над душею у вартового, очікуючи дозволу вийти за ворота КПП, а потім майнув, тільки п'яти закивали. Ми дзвінко й безтурботно розреготалися.

– Галчєня, я хочу тобі запропонувати прогулянку на луки. Час відшукати квітку-незабудку, ти мені обіцяла. Ну як?

– Гарна думка. А як гадаєш, може пошукаємо квітку папороті? – пожартувала я.

– Чому саме квітку папороті, та й чи папороть цвіте?

– Папороть – квітка щастя. За народним повір'ям, вона цвіте тільки якусь мить на свято Івана Купала. Опівночі треба піти до лісу, відшукати

папороть і зірвати розквітлу квітку. З лісу вийти мусиш не озираючись, щоб там не було. Квітка папороті має магічну силу, таїну, що дарує щастя сміливцям.

– Дивина, та й годі, – сказав Віктор, удаючи, що повірив. – А коли ж свято Івана Купала? Може, ми вдвох відшукаємо таємничу квітку щастя?

– Вже скоро, – відповіла я. – Сьомого липня. Але я пожартувала. Це лише чудова казка. Ще нікому не вдавалося зірвати квітку папороті, проте віра у щастя живе. Треба тільки вміти бути щасливим. Ходімо краще за незабудками.

Дорогою я розповіла Вікторові про поїздку до Радуля, а він мені – про навчання. Я почувалася щасливою поряд з цим хлопцем. Між нами панувала повна гармонія, щось хвилююче притягувало нас одне до одного й ні на мить не відпускало. А ще від нього сходила пульсуюча енергетика й сила, замішана на благодатному ґрунті порядності, високої культури, інтелекту, зовнішньої привабливості і без вихваляння. Він був створений для активного життя, для щастя й кохання. Я підпадала під його вплив. Мені хотілося сміятися, жартувати й співати.

Ми звернули з лугової стежки й пішли до болотяних купин. Я побачила знайомий кущик ясненьких квіточок, а далі – ще й ще. Я зірвала декілька незабудок і подала Вікторові:

– Ось вони які незабудки. Зовсім, як твої очі.

– Дійсно, вони дуже гарні, – зрадів Віктор.

– Маленькі, наче непримітні на перший погляд, а як придивитися, то одразу захоплюють своє ніжністю й скромністю.

Він теж зірвав декілька квіточок, потім доторкнувся руками мого волосся, витягнув шпильки, що утримували зачіску, і чорні хвилі упали мені на спину нижче спини. Віктор ще дужче розтріпав їх. Волосся оповило мені плечі, обличчя, а він завітчав його незабудками, підхопив мене на руки й закружляв. Волосся то летіло сяючим серпанком за мною, то стелилося по траві, бо Віктор гойдав мене вгору-вниз, вгору-вниз, мов малу дитину.

Я спочатку замружила очі, а коли розплющила їх, побачила, що все навколо мене теж кружляє: і земля, і небо, і радісне, усміхнене обличчя Віктора.

– Ой, Вікторе, годі! Мені вже паморочиться голова, – запросилася я.

Віктор поставив мене на землю й занурив своє палаюче обличчя у волосся, просякнуте повітрям запашних луків, пахощами лісового чебрецю, і почав вдихати його аромат.

– Твоє волосся пахне незабудками й свіжим сіном, – сказав він.

Потім обхопив долонями моє обличчя і припав жадібними, спраглими губами до моїх. У мені сколихнулося і ринуло нестримною бурхливою хвилею назустріч йому відчуття, якого я ще не збагнула, та внутрішня сила його була відповідною. Ми майже задихнулися, пили, спивали солодощі кохання, не маючи змоги напиться, а може не кохання, а жаги, пристрасті молодості? Хто зна.

Збуджені ми мовчали, та й слова були зайві. Ніжність заповонила нас, ми взяли за руки і, не поспішаючи, повернулися туди, де сяяли вогні міста. Саме з кінотеатру висипала галаслива юрма людей. Серед них я побачила Ірину й Світлану. Вони підійшли до нас, привіталися й Ірина спитала:

– Галино, ви йдете на танці?

Я запитливо подивилася на Віктора, він усміхнувся й відповів:

– Якщо Галина бажає, я піду, хоча особисто не пориваюся.

– З вами все зрозуміло, – сказала Іра. – Доброго вам вечора.

– Щастя і вам, – побажала я і ми попрощалися.

Я відчувала, що Віктор не має бажання марнувати часу на танці, його було і так обмаль. До того ж, нам подобалося наше усамітнення, для нас не існував інший світ, крім нас двох, биття в унісон наших сердець. Для нас набували ваги й короткі мовчанки, й розмови ні про що. Доречно сказати, що з Віктором не засумуєш. Його розповіді були цікаві, дотепні, веселі й навіть повчальні.

Ось і цього разу сидимо собі на лавочці біля чужого будинку, потихеньку розмовляємо, сміємося, а години минають.

– Вікторе, маємо вже скоро прощатися...

– Щасливі на години не зважають.

– Я не проти, але ти мене не дослухав. Тут, зовсім недалеко, за дві вулиці – пшеничний лан. Прогуляймося та послухаємо, про що шепоче уві сні пшениця.

– Охоче! – одразу погодився Віктор.

Місяць, що плив безхмарним небосхилом, висвітлив море пшениці, що легенько гойдалася від подихів літнього вітерцю.

Ніщо не порушувало тиші. Зворушлива картина баченого не залишила нас байдужими. Лише черстве серце не спроможне відчути навколишніх чар. Я знала, що Віктор обов'язково відгукнеться на цю красу. Так і сталося: він обняв мене, пригорнув до себе, і на якусь мить ми завмерли, вслухаючись у таїну літньої ночі.

Я порушила мовчанку й тихенько сказала:

– Цей лан нагадав мені про дитячі роки, коли я з подружками частенько бігала стежками, що в'юнилися поміж високого колосся пшеничного або житнього лану. Лани, скільки сягає око, стелилися недалеко за нашими городами. У житі ми збирали сині волошки. Вони саме зараз цвітуть. Квіточка нагадує розтріпану кучеряву голівку. мама, бувало, каже, сміючись: "Не ходи, доню, на лан, бо в житі живуть русалки, вони тебе залоскочуть до смерті". Я не зовсім вірила у її вигадки, але коли ми далеко заглиблювалися у жито, серце починало калатати, а у вухах, здавалося, бринів русалчин сміх. Ми похапцем рвали чарівні квіточки й кидалися щодуху бігти геть. Стежки прохолодні, жито змикається над головою, а ми біжимо, тільки босі п'яти миготять, і волосся на голові стає дибки. Пшениця висока, шелестить колоссям, коники сюрчать, мов ніжні дзвіночки, поле дихає жаром, пахне свіжим хлібом.

Нарешті вибралися з жита: ух! Віддихалися, сміємося тоді саме з себе, так весело стане. Звиваємо віночки, складаємо букетики й навперебій розповідаємо про те, хто що чув, кому що вчулося, здалося. Які ми були малі фантазери, вірили у казки. Але ці казки живуть у народі до тепер, у них вірять або хочуть вірити, бо вони прикрашають, збагачують життя, роблять людей щасливими, – я змовкла й подивилася на Віктора. Він усміхався, а блиск у його свідчив про те, що він поділяє мої захоплення.

– Я бачу ти й досі в душі ще дитина, забавна й непересічна, у якій живе віра, що казкові герої існують насправді. Варто було з тобою познайомитися, щоб поринути у казковий світ, повернутися на мить у дитинство, у цю чудову загадкову країну, де добро завжди перемагає зло. Я, слово честі, зворушений. Тобі своїми розповідями вдається так захопити, що просте і звичне набуває величезного значення й захоплює так, що без нього не уявляєш більше життя. Це – не пусті слова. Я не забуду того, що ми сьогодні вдвох пережили: ні квітки-незабудки, яку ми відшукали, ні цього зеленого моря, ні літньої ночі. Я вдячний тобі за них.

Сповнений вщерть силою своїх слів і відчуттів, Віктор підбіг до вуличного ліхтаря і, стоячи в його сяйві, голосно викрикнув:

– Галино-о-о! Я тебе кохаю!

– Тихіше! Тебе можуть почути! – застерегла я.

– Нехай слухає увесь світ!

Я схопила його за руку, затулила долонею рота й потягнула від стовпа.

Віктор поцілував мою руку, притулив до гарячого обличчя.

– Не треба кидатися такими словами, Вікторе.

– А я не кидаюся. Я кажу те, що відчуваю.

Я не бажала продовжувати цієї розмови, хоча мені приємно було почути слова зізнання. Водночас я розуміла, що парубок був збуджений, а чого не скажеш згарячу. Як би там не було, а відповісти на його слова мені було нічим, тому я похапцем сказала:

– Вікторе, ще трохи й ти запізнишся, – ми саме стояли на розі розлучення, як ми його прозвали, і жадібно дивилися одне на одного, начебто вже ніколи не побачимося.

– Галиночко, я вдячний тобі за сьогоднішній день. Я навіть незчувся, як він минув. Я не в силі з тобою розлучитися, а найважче за все чекати на наступну зустріч. Але я згадуватиму тебе, твої казки, а символом наших зустрічей стане квітка-незабудка. Згадуй і ти мене. Знай, що я з неба кожного разу посилаю тобі привітання.

– А я шукатиму в небі маленьку срібненьку крапочку й бажатиму їй щасливого повернення на землю, – сказала я.

– Де ти чекатимеш на мене, – додав Віктор.

– Так.

– До наступної зустрічі, циганочко, – Віктор міцно мене поцілував і пішов.

Я йшла додому тихою темною вулицею. З гучномовця лилася ніжна музика, яка заколисувала місто, як малу дитину, що стомилася за довгий літній день. Пройшло й закінчилося ще одне побачення, що наближало нас до неминучої розв'язки.

Цієї ночі я довго не могла заснути, все ворочалася з боку на бік, згадуючи слова Віктора: “Галино, я тебе кохаю”.

“Цікаво, що він відчував у ту хвилину”? – думала я. “Чи то було зізнання закоханої душі, чи її миттєвий порив, навіяний навколишнім зачаруванням? Ні, – запевняла я себе, – це не кохання, а емоційний, швидкоминучий вибух, який спалахнув у миті нестримного захвату. Йому не судилося жити, як нічному метелику, що летить на яскраве світло й гине, обпаливши ніжні крильця”.

Якби там не було, а згадка про його слова приємно хвилювала. Я вперше з усією відповідальністю замислилася над тим, що зі мною відбувається, до чого все йдеться й що я маю вдіяти. Як я сама ставлюся до парубка? Так, спочатку побачення були не що інше, як прогулянки і не більше за те, а час, проведений разом – приємним дружнім спілкуванням. Тоді чому ж так солодко тьохкає, щемить серце, як я його побачу, чому з нетерпінням чекаю на зустріч, чому так часто дивлюся на небо, шукаючи маленьку цяточку літака? Надто забагато “чому”... Так, хлопець мені, безсумнівно, сподобався. Він підкорив мене тією тонкою співзвучністю, поліфонією, де багатоголосся одночасно поєднується в рівноправні мелодії. Це виражається в поєднанні наших інтересів і уподобань, в обопільності ставлення до багатьох речей, явищ. Врешті, я поважаю його за цілеспрямованість і любов до обраної професії, яка вимагала неабияких рис характеру. “І все таки, як добре зважити, – думала я, – усе разом взяте не може побороти моєї любові до Славка. Я маю набратися рішучості й відмовитися від Віктора. Я впевнена, що в мене вистачить на це духу, бо інакше не можна”.

Ще до мого знайомства з Віктором у одному з листів Славко написав, що між ним і викладачкою технікуму сталося непорозуміння, а саме: виникла сварка і він обізвав її дурепою. За це Славка відсторонили від навчання на рік. Та більш за все він хвилювався через те, що я покину його, не чекатиму на нього четвертий рік. Він писав: “Зіронько моя, більш за все я боюся втратити тебе, бо я не мислю життя без тебе. Ти – моє життя”. Я одразу відповіла йому, суворо засудила його вчинок, але запевнила, що чекатиму, бо вірю й кохаю. Я теж не хотіла втрачати коханої людини. Саме це вимагало від мене рішучих дій щодо Віктора. Після роздумів я нарешті поринула в сон.

ЗУСТРІЧ ЧЕТВЕРТА

Десь серед тижня до Райкому комсомолу завітали курсанти – комсомольський актив у складі п'яťох представників. Серед них був і Віктор. На той час у Райкомі перебували Марійка і я, а секретарі відбули у відрядження. Молоді люди не увійшли, а увірвалися, як той шалений вітер, і принесли за собою молодецьке заповзяття, особливу ауру довіри й життєрадісної наснаги, невимушеності, що притаманне не тільки віку, а й єдності інтересів і великій чоловічій дружбі. Вони навчаються, відпочивають, закохуються, говорять, сміються, співають – усі разом, як у пісні:

“... В полку воздушном есть отряд,
В отряде шестеро ребят.
Их знает весь аэродром,
Они повсюду вшестером.
Чуть зашумит под небом ветер,
Ребята лихо мчатся в бой,
Первый, второй, третий,
Четвертый, пятый и шестой...”

– Андрію, сідайте ближче до столу, обговоримо спільні пропозиції і дії, – запросила Марія секретаря комсомольської організації. – Та й ви, хлопці, сідайте поруч, так буде зручніше обговорювати, спілкуватися.

– Так, сідаймо до столу переговорів, – пожартував Андрій. Коли всі вместилися, Андрій розгорнув папери. – Ось наші розробки щодо плану з культурно-масової роботи. Ми виносимо їх на ваш розсуд.

– Дуже добре, – відповіла Марійка. – Ми теж дещо маємо.

За столом враз пожвавішало. Кожен мав що запропонувати, ідей було повно. Головне – втілити їх у життя. Курсанти виставляли свою команду винахідливих і кмітливих, мали на меті з нашою агітбригадою організувати вечір відпочинку з концертом, танцями: запропонували чудовий репертуар пісень, танців, гуморесок. Довго точилася цікава розмова, не залишилося жодного невирішеного питання, окрім узгодження з Юрієм Олександровичем. Тривала зустріч виявилась приємною й корисною. Курсанти принесли з собою гітару і наостанок подарували свою улюблену пісню, яка починалася зі слів:

“... Нам бы пора и о счастье подумать немного,
Да только для этого времени, времени нет.
В небо куда-то уволит дорога,
Так мы сегодня встречаем рассвет...”

Пісня була настільки мелодійна, що зачіпала за душу й серце. Це – мелодія мрійників, романтиків і людей надзвичайної долі.

До мене підійшов Віктор:

– Галино, трапилася ще одна щаслива нагода побачитися з тобою. У суботу опівдні я буду вільний.

– А я маю тебе попередити, що саме в суботу зранку заступаю на чергування у Райкомі на увесь день, – сказала я.

– Гаразд. Я прийду сюди на декілька годин, а ввечері буду патрулювати у місті. Далі ми щось придумаємо, так? – він ще щось мав сказати, та Андрій втрутився до нашої розмови.

– Галино, я вибачаюся, що потурбував вас, але ми вже йдемо, а мені потрібно віддати вам наші пропозиції. Ви, будь ласка, скомпонуйте їх у тому плані, в якому ми домовилися, а я десь у п'ятницю забіжу й заберу свій примірник. Гаразд?

– Гаразд, Андрію. До того часу все надрукуємо. Важливо те, що ми їх погодили й маємо всі можливості здійснити задумане. Ох, і позмагаємося ми з вами! Я думаю, що вийде достойна боротьба, та важливіше за все – тісна дружба з'єднає молодь, – відповіла я.

Марія розмовляла з Валерієм, який виявляв до неї неабияку прихильність. Загалом, зустріч пройшла, як кажуть, на високому політично-організаційному рівні. Жартую звичайно, бо ніякої політики й пелеху не було. Просто всі залишилися задоволенні спілкуванням: стільки гамору, стільки сміху й пісня в дарунок! Ми з Віктором перекинулися ще кількома словами, попрощалися, і курсанти веселою зграйкою покинули наш світлий, просторий, привітний кабінет. Дзвеніла тиша струнами гітари, голосами чоловічого

ансамблю, вона не бажала вгавати, стривожена бурхливою силою молодії енергетики. У повітрі носилися легкі запахи від сигарет, одеколону й ще чогось тонкого, свіжого й приємного та теплого, як свідчення того, що тут нещодавно побувала чоловіча компанія.

– А Валерій – справжній красень. З усього видно, що ти йому дуже подобаєшся, – звернулася я до Марійки.

– Ти, Галочко, маєш рацію. Він справді кликав мене на побачення.

– Ну а ти що? Він же тобі теж подобається?

– Так. Він гарний, не настирний, не гонористий, та я відмовила йому.

– Невже? – здивувалася я. – Ти ж ні з ким не зустрічаєшся, хоча хлопці взуття позбивали, за тобою бігаючи.

– Перш за все, я думаю, що це не серйозно, тому й не хочу звикати до Валерія, щоб потім не страждати. Рано чи пізно все одно прийдеться розлучитися, бо він молодший за мене на п'ять років. А це вже зовсім ні до чого: я йому нерівня, стара для нього, – відповіла Марія.

– Я з тобою згодна в цьому плані. Віктор теж молодший за мене на два роки, і я почуваюся поруч з ним як не в своїй тарілці. Але у мене з Віктором зовсім інша ситуація. В решті-решт, я маю покласти край нашим відносинам. І чим скоріше, тим краще, – сказала я, а серце враз стислося. “Мовчи, дурне” – наказала я йому подумки.

– Галино, ти з такою легкістю з ним розлучаєшся. Невже Віктор тобі байдужий? Тоді навіщо всі ці побачення, той трепет, коли він тобі телефонує?

– Отож то й є, що небайдужий, та головне у всій цій історії те, що я кохаю Славка, а не його. Віктор випадково і несвоєчасно зустрівся на моєму шляху, тому повинен зійти з дороги.

– Як ти можеш так холоднокровно міркувати? – дивувалася Марійка.
– Навіщо ти вводиш в оману хлопця, навіщо дала привід для зустрічей?

– Чому ти думаєш, що холоднокровно? Що ти знаєш? Я, може, не даю собі волі розслабитися. Спочатку я й не сподівалася, що знайомство буде мати продовження, як досі і було з іншими хлопцями: на танцях потанцюю, а додому йду сама. з Віктором трохи все змінилося, все інакше, але ми нічим один перед одним не зобов'язані. Як стрілися, так і розійдемося. Треба, безумовно, з цим поспішити.

– У тому твоя правда. Не годиться обманювати Віктора, а тим більше – Славка. Я завжди раділа за тебе, за твої чисті з ним відносини. Було б щиро жаль, якби ви посварилися, або, не приведи Господи, розійшлися, – підсумувала Марійка.

По тому балачки припинилися, і кожна заглибилася в свою справу.

Двічі на тиждень після роботи я ходила до школи, де відновилися репетиції вистави за драмою Лесі Українки “Лісова пісня”, яку ставив колектив учителів. Цю драму підготували й зіграли до річниці з дня народження великої української поетеси. Ініціатива задуму належала вчителям середньої школи № 1. Вони запросили з Будинку культури керівника драматичного гуртку, щоб очолив колектив і здійснив постановку п'єси. Одночасно вчителі запросили й мене на роль Мавки. На той час я зіграла багато ролей і була улюбленицею мешканців міста. Я дуже зраділа цій пропозиції, бо образ Мавки мені був близький і дорогий, і я з великою подякою погодилася зіграти цю роль, про яку я навіть і мріяти не наважувалася.

Ще школяркою я читала й не раз перечитувала цю драму, щиро й глибоко страждала разом з героїнею, тому тепер мені вдалося з проникливістю й любов'ю відтворити образ вічно живої Мавки, ніжної, чистої, довірливої лісової царівни, яка не побоялася ступити на людську стежку життя, де “... не ходить воля, – там жура тягар свій носить...” і покохала людського хлопця Лукаша всеперемагаючою любов'ю. Вона принесла себе в жертву заради життя коханої людини й сприйняла це, як дарунок долі. Мавка щаслива тим, що має прорости вербою, щоб втішати людей, співаючи для них голосом вербової сопілки про вічне й вірне кохання.

Наш керівник, Буйний Іван Степанович, направляв свій талант, на який багата його душа, як режисера, постановника й художника для втілення в життя вчительського задуму. Він самовіддано працював з людьми, які ніколи не грали на сцені, але надто бажали дати життя геніальному творові. Іван Степанович тонко від-

чував кожний образ, надаючи йому виразності, з якою писала Леся Українка. Він сам зіграв багато ролей у Будинку культури, намалював багато декорацій до постанов, створив і згуртував навколо себе колектив

справжніх ентузіастів і талановитих аматорів сцени та з успіхом ставив постановку за постановкою. Вони були складні за характером і різні за жанром. Це – і драми, і водевілі, і комедії. До пізньої пори тривали репетиції і, бувало, в холодному залі, чи на сцені, але ніхто й ніколи не ремствував. Я, як і інші, увесь вільний час пропадала на репетиціях.

Ось і тепер, на прохання глядачів ми, вдруге мали грати свій спектакль. Коли я прийшла до школи, всі виконавці вже зібралися й очікували на Івана Степановича.

– Мавочко, ти не знаєш з якої причини затримується Іван Степанович? – спитала Євдокія Іванівна Слісаренко, виконавиця ролі Лукашевої матері.

– Жодної уяви не маю, – люб'язно відповіла я.

На цьому місці я трохи відволікусь, аби сказати декілька хороших слів за цю жінку.

Євдокію Іванівну я поважаю ще з часів, коли вона викладала в нашому класі українську мову й літературу. На той час їй було не більше, як п'ятдесят років. Природа наділила її щирою українською вродою. Смаглява, кругловида, з чорним м'яким хвилястим волоссям, зачесаним на прямий проділ і заплетеним у дві кіски, складені на потилиці у віночок. На обличчі світилися круглі чорні, мов ґудзики, проникливі, іноді колючі, а іноді м'які, чи насмішкуваті очі. Вони були виразними, як і її український характер. Коли Євдокія Іванівна сміялася, на щоках з'являлися гарненькі ямочки, через що обличчя яснішало, ставало привітним і ще привабливішим; виблискували два ряди рівних дрібненьких білих зубів. Середня на зріст і середньої статури вона вдягалася в скромні сукні, які освіжав мережаний, білий, мов сніг, комірець. Її маленькі ручки, з гарненькими пальчиками, завжди жестикулювали, коли вона пояснювала щось з мови або літератури мелодійним голосом, яким вимовляла так, наче співала. Вона обурювалась, коли її не слухали на уроці, припиняла пояснювати, викликала винуватця зі словами: "повтори, що я сказала" і коли той мовчав, докірливо й суворо виносила вирок: "сідай, одиниця!" і безнадійно кивала ручкою.

Євдокія Іванівна вдало виконала роль матері. Вона була у захваті від постановки і якось сказала мені:

– Галиночко, я багато разів по радіо слухала "Лісову пісню" і запевняю, як на мою думку, ніхто так тонко, виразно й ніжно не відтворив образ Мавки, як ти. У твоєму виконанні я відчула іншу Мавку, в ньому було стільки душі, правдивої, чистої, палкої, що її вистачило на вас двох. Ти не промовляла, а співала переможну пісню великого кохання. Так, так, не смійся, я кажу, що вражена твоїм чудовим виконанням. І не тільки я. Майже увесь зал ридав, коли ти вимовила слова "... бери мене, я хочу забуття"! Я ніколи не думала, що мені в житті випаде така честь – зіграти роль матері або взагалі яку-небудь роль. Я почуваюся дуже щасливою й вдячна за це Івану Степановичу.

Мені дуже приємно було почути схвальні слова від своєї вчительки.

Невдовзі прийшов Іван Степанович і Євдокія Іванівна, сяйнувши вродливим обличчям, сказала:

– Про вовка промовка, а він і тут.

– Добридень усім! – привітався гучно розчервонілий Іван Степанович.
– Перепрошую, що змусив вас чекати. Мене затримала Валентина Степанівна, бо саме мова зайшла за виставу, і ми вирішили – будемо ставити “пісню” 24 липня, у суботу, якщо це вас влаштовує. Багато з вас у відпустці і може хтось збирається від’їздити? То порадьмося.

Учителі загули, вирішуючи поміж собою, а потім почулися голоси: “згодні, влаштовує...”

– Я зрозумів, що всіх влаштовує призначений для вистави час. То можна з упевненістю повідомити директора Будинку культури?

– Так, так! Ми самі зацікавлені в тому, щоб зіграти для широкого кола глядачів, бо грали тільки для учнів і їхніх рідних, – висловився за всіх Юрій Кузьмич, що виконував роль дядька Лева.

Розпочалася репетиція. Кожний виконавець відповідав, як зовнішньо, так багато в чому і внутрішнім складом, характеру відтворюваного образу.

Юрій Кузьмич, віком десь за сорок років, високий на зріст, з військовою виправкою, з приємним, лагідним обличчям, на якому ясніли сині-сині очі, наполегливо працював над роллю, бо вона давалася йому важко, особливо віршований текст, але в його виконанні вийшов лагідний, щирий дядько Лев. Лукаша зіграв привабливий хлопець Леонід – двадцятисемирічний парубок, середній на зріст, стрункий, на голові – копиця густого хвилястого волосся кольору золотистого стиглого жита. Воно раз по разу падало йому на лоба, закривало сині, мов волошки, виразні очі. Веселої вдачі, дотепний, імпульсивний він виконував і комедійні ролі. До ролі Лукаша ставився з особливою прихильністю, навіть з ніжністю й повагою, грав на одному подихові, начебто створений для неї. Мені приємно було з ним працювати, тим більше, що все зігране мною на аматорській сцені, зігране в парі з ним: чи то роль Галини Шиньової з драми “Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці”, чи Оленки з вистави “На перші гулі”, чи в інших.

Роль Килини виконала симпатична молода вчителька з української мови і літератури Галина Іванівна Краніковська. Я саме такою уявляла Килину, бо Галина Іванівна зовні наче зійшла зі сторінок п’єси. Вона вдало перевтілилася, бо характером не схожа на Килину – доброзичлива й товариська, чим і притягувала до себе.

Ми пройшли всі дії п’єси, призначили день останньої репетиції на міській сцені й збуджені пізно розійшлися по домівках. Я йшла з Галиною Іванівною. Вона, сміючись, сказала:

– Чоловік знову буркотітиме, та я не переймаюся. Нехай трохи побуркоче.

– Він ще пишатиметься тобою, як побачить на сцені, – заспокоїла я її.
– Добраніч, Галино.

– На все добре, – відповіла Галина Іванівна.

Моя матуся мала звичку порпатися у моїй валізі, у моїх речах, записниках і щоденнику, за що я їй неодноразово докоряла. Це вона вчиняла час від часу, щоб бути в курсі всіх подій, бо я не в усьому їй звірялася. Саме про Віктора я і словечком не обмовилася, аби ні я, ні вона не мали зайвого клопоту. Ріючись цього разу, вона побачила фотокартку, на якій серед дівчат стояв Віктор. Фотокартку мені дала Валентина. Я і сама не знаю, з якого розуму, для чого я їй взяла. Матусі, мабуть, серце підказало, що у фотографії причаїлася загроза її спокою, тому вона суворо запитала:

– А це хто за курсант такий зображений на фотокартці й чому ти ховаєш цей знімок? Ти що, зустрічаєшся з ним? – вона з підозрою дивилася на мене.

– Ну, що ти, матусю! Це мої знайомі з товаришем.

– Щось я не знаю, щоб серед твоїх подруг були ці дівчата. Ох, чує моє серце, що тут щось не так, що даремно знімок з'явився в тебе. Гляди, доню, іншого такого, як Славко, у тебе не буде ніколи, – зітхнула вона.

– Мамо, Віктор мені за товариша – не більше. Повір мені і заспокойся.

Мати покивала головою, ніби докоряючи мені. Щоправда, фотокартка згодом зникла – мама прибрала її з очей, скоріше, розірвала й викинула, наче поклала край усьому.

Літо набирало сили. Вже минув червень. За роботою й насиченою зайнятістю в громадському житті дні швидко збігали один за одним. Я і Марійка частенько від'їздили у відрядження з просвітянських питань, закликаючи молодь, залучаючи її до обов'язкової середньої освіти. Такі задачі ставила партія перед комсомолом. Для робітничої молоді були впроваджені різні форми навчання: вечірні середні школи, заочні середні школи. Наша справа полягала в тому, щоб спрямувати молодь на навчання. Крім того, було багато різних нагальних справ, кожний день ніс щось нове й вимагав активних дій, щоб комсомольці виправдовували своє призначення, як авангард, застрільник всього передового й нового.

Між тим настав час розібратися в собі, він підганяв мене, тим більше що відносини поміж мною й Віктором з дружніх дедалі переростали в більш міцніші. Передгрозя віщувало бурю і її все важче було приборкати. Буря народжувалася в моїх почуттях, але – ні! Я не давала їй сили. Я примушувала себе якомога швидше вирішити, відверто відкритися Вікторові, хоч як би не важко це мені далось. Я замислювалася, переконувала себе у думках: “За чим я жалкую, якщо не кохаю Віктора”? Але напевне знала – з втратою Віктора я втрачаю щось прекрасне, значуще й неповторне. У такі хвилини моє розумне й чутливе, закохане серце уперто з кожним поштовхом скандувало: “Славко! Славко!” І цього було достатньо, щоб розвіяти сумніви.

У неділю майже весь день я обгортала у городі картоплю. Матуся хворіла, була слаба, і я цю роботу взяла на себе. Я залюбки вставала раненько, як тільки-но починало сходити сонечко, і йшла тихими, сонними вулицями, а далі – городами до своєї ділянки, що межувала з великим “панським” садом, як його називали з давніх-давен. Свіже вранішнє повітря забиравалося під сукню, приємною прохолодою обволікало тіло. Пташки виспівували на різні лади, кожна – своєї мелодії, вітаючи сонечко, землю з новим днем.

З аеродрому розносилося містом ревіння моторів: починалися польоти. Десь о сьомій я бігла додому, збиралася й свіжа, бадьора йшла на роботу.

Цього разу я поспішала, щоб обгорнути картоплю якомога раніше, бо мала зустрітися з Віктором. Тепла пухка піщана земля слухняно лягала під кущики картоплі, обгортала мої босі ноги. Сонечко вже звернуло на захід. Ось вже й останній рядок. Я розігнула спину і задоволено подивилася на чистий веселий город. На кущах колихалися білі, блідо-рожеві зрослопелюсткові віночки квітів. Кущі ніби усміхалися, пишалися й схожі були на квітник. З чистою совістю я пішла додому й за п’ятнадцять хвилин плескалася у воді, яку мама підігріла проти сонечка до мого повернення.

– Донечко, як засмагли за день ручки, спина, личко, ти зовсім, як циганочка, та ще й стомилася, – сказала мама, ніжно дивлячись на мене. – Я випрасувала твою біленьку кофточку, може, схочеш вдягти.

– Дякую, матусенько, – відповіла я, цілуючи її, і почала вдягатися. Втома відлетіла геть, де й поділася, настрої був піднесений.

Я таки вдягла білу трикотажну кофточку, яку випрасувала люба матуся, фіолетову вузьеньку спідничку. Кофточка з глибоким вирізом спереду й на спині відтіняла коричневий загар, личила, через що я залишилася дуже задоволена собою.

Мама обдивилася мене з усіх боків, пригладила на скронях кучерик і сказала:

– Галочко, ти така худенька, зовсім як дитина. Одні очі світяться.

– Я не худенька, а тендітна, – зауважила я, сміючись.

– У тому немає різниці, – зітхнула вона. – Не гуляй довго. Об одинадцятій щоб була вдома.

– Мамо, ти завжди кажеш одне й те ж саме. Я й без того знаю. Як дівчата йдуть додому і я з ними. Бувай, люба, не сумуй.

– Де там не сумуй. Я тебе так мало бачу. То на репетиції, то виїздиш з концертами, то у відрядженні, а я все самотня.

– Але ж все одно я з тобою. Ти чекаєш на мене і, де б я не була, я повертаюся до тебе.

Я йшла на побачення, а думки роїлися у моїй голові, сіючи протиріччя, збиваючи мене з пуття. Мої наміри щодо розлучення розвіялися під впливом чудового настрою. “Тільки не сьогодні, – умовляла я сама себе. – Я не зможу з ним розпрощатися. Ще тільки одну зустріч

прошу в долі. Нехай її ніщо не затьмарить”. Глибоке зітхання вирвалося з грудей.

– Галиночко, добрий день! – привітався Віктор, якого я не помітила, замріявшись. – Ти чимось стурбована, чи мені то здалося?

– Добрий день, Вікторе! Усе гаразд.

Від нас обох пашіло жаром. Чи то денне сонце нас спопеляло, а, може, розгарячила кров.

– Ти сьогодні особливо гарна, – каже Віктор. – Мабуть, на пляжі була?

– Так, саме на пляжі, – сміюся я. – На городі увесь день картоплю обгортала. Це ти, напевне, на сонечку вилежувався, що обличчя почорніло?

– Я на небесному пляжі відпочивав.

– А я бачила тебе у небі, твою маленьку крапочку – літак, що зблискував проти сонця, мов срібна блискітка.

– Сьогодні з нашого полку вибуло, – сумно сказав Віктор.

– Що ти маєш на увазі? – стривожилася я.

– Андрія звільнили за станом здоров'я. Ми всі пригнічені, не кажучи вже за нього. Не літати йому. Ти розумієш, Галино, ми – фанати, закохані в небо до безтями. А тепер йому підрізали крила, і він ніколи не зможе злетіти.

– Я добре тебе розумію, без зайвих слів, жалкую, співчуваю. Це може статися з кожним із вас.

– Так, може, але не зі мною. Коли я проходив медичну комісію, лікар сказав: “Міцний, як горішок”. Щиро шкода Андрія. Товариш незамінний, надійний, природжений командир. Такі у нашій справі – неоціненні. Та облишимо про сумне. Я радий тебе бачити, ледь дочекався на зустріч. Тепер я у твоєму розпорядженні до 24:00 й охоче підкорюся.

Привітні слова Віктора, його удавана покора розвеселили мене, вагання й смуток одразу випарувались з мого серця.

– Може, ти якісь пропозиції маєш? – спитала я.

– Моє бажання – бути з тобою, а все інше не має значення. Тільки твої бажання для мене – закон.

– Гаразд. Кінофільми, що сьогодні йдуть, я вже бачила, до танців ще далеко. Пройдемося, подихаємо свіжим повітрям, помилуємося ще небаченими краєвидами, – запропонувала я.

– Чудово! – сплеснув у долоні хлопчина. – Вперед і тільки вперед, туди, де ми ще не були. Галино, як посуваються справи з виставою? Чи скоро я побачу тебе на сцені?

– Скоро, наприкінці цього місяця, а конкретніше – 24-го числа. Так що заробляй відпустку.

– Я завжди готовий. До речі, я сьогодні на відмінно склав парашутну підготовку.

– Молодець, розумненький мій хлопчику. Ти ж почесний стипендіат. Кажуть, кращого на курсі немає.

– От, встигли вже розплескати. Мабуть, Андрій доповів Ганнусі, а вона – тобі.

– Вікторе, чого ти ніяковієш? Пишатися треба, – підбадьорила я Віктора, побачивши, що той почервонів.

– Не люблю, коли мене вихваляють.

– А мені приємно було почути. Я щиро радію за тебе.

Ми звернули на віддалену вулицю, яка привела нас на картопляне поле. Я теж вперше бачила ці місця. Вдалині виднівся невеликий березовий гайок, що прилягав до північної частини міста.

– Галино, ходімо он у той гай, де біліють берези.

Польова стежка, місцями вогка від дощу, що пройшов у суботу, пролягла поміж придорожніх трав і квітів. Ось польові ромашки, дрібненькі, білоголові, ось сокирки з прямостоячим розчепірено-розгалуженим стеблом, з квіточками-китичками яскраво-фіолетової або рожевої оцвітини; далі жовтіє суріпка. Польові пахощі терпкі через запах полину й трав, насичених сонячним промінням. Дорогу нам перетнула калюжа. Ми взялися за руки й разом перестрибнули через неї.

Я підбігла до берези, обхопила білий стовбур руками, прихилившись до нього головою, і вимовила:

– Весна ще так ніколи не співала, як оттепер, чи то мені так снилось? Ні ... стій! Ба! Чуєш? То весна співає!

– То ти і є Мавка? – спитав, сміючись, Віктор. – Не бачив я такого дива.

– А бачити хотів? – спитала я словами за текстом з п'єси. – Вікторе, а ти відповідай: “ Чом би й ні? Що ж, ти зовсім така, як дівчина... ба, ні, хутчій, як панна, бо й руки білі і сама тоненька...”

– Нічого не вийде. Я жодного слова не вимовлю українською. Хіба що зможу спитати – ти Мавка? – весело сміявся Віктор.

– Я не просто Мавка, я – лісова царівна, – відповіла я, продовжуючи гру.

– Йди до мене, лісова царівно, – покликав Віктор, простягаючи до мене руки.

Він спиною прихилився до берези, а мене притис до себе й поцілував у очі, у губи. Потім розв'язав вузол волосся й розкидав мені по плечах.

– От тепер ти справжня Мавка, та ні ж бо – панна! А, може, ти циганка, що мене причарувала?

– Ні, – засміялася я. – Я – Тамара. Нещодавно я знову перечитала поему Лермонтова “Демон”.

Я проспівала:

“... На воздушном океане
Без руля и без ветрил
Тихо плавают в тумане
Хоры стройные светил...”

– Чудова арія, правда? Ніжна, задумлива й легка, як “облаков неуволнимых волнистые стада...”, але вона сповнена почуття суму й холодного небуття.

– Чому ти так сказала, Галино?

– Тому що у Демона й Тамари не було майбутнього. Ось послухай далі:

“... Коснувся жаркими устами
ее трепещущим устам,
Смертельный яд его лобзаний
мгновенно в грудь ее проник,
Мучительный, ужасный крик.
В нем было все: любовь, страданье и ...”
безнадежное прощанье,

– закінчила я, перефразувавши останні слова.

Від моїх слів неначе затремтіла береза, журливо зашелестіла листям. Я поклала голову Вікторові на плече, сховавши очі, які застелила непрохана сльоза. Вітер бавився моїм волоссям. Воно розліталось, легенько тріпотіло, виривалося з Вікторової руки, якою він пестив його.

– Ти схвильована і вся тремтиш. Ти нібито на щось натякаєш? Галино, чого мовчиш? Що криється за останніми твоїми словами?

Я не наважилась цієї чудової миті розпочати задуману розмову. Я знову схилилася. Занадто болісно, нестерпно розірвати золотий ланцюг наших відносин. Я проковтнула тугий клубок, що застряг мені в горлі, і якомога веселіше відповіла:

– То тільки слова із поеми. Я вдалася до лірики, пробач. Краще змінимо тему.

– Ні, краще ми зовсім не будемо розмовляти, а лише – цілуватися.

Віктор ніжно пригорнув мене до свого розгаряченого тіла і я поринула до незбагненого світу блаженства. Я не мала змоги думати й залишила всю гіркоту на потім. Мені було добре й затишно в обіймах хлопця, який звалився мені на голову, як подарунок долі чи щасливого випадку.

Потім ми довго блукали березовим гаєм, а далі присіли на зламане вітром дерево.

Сонечко зовсім скотилося до заходу. Уже не вперше ми зустрічали захід сонця. Але кожного разу він не був схожий на попередній. Сьогодні все було надзвичайне, надчудове, навіть сонце. Прихилившись до землі, величезний диск його поступово рум'янішав, а потім розчервонівся, наче багряна троянда, і, засоромившись, сховався за хмарку. Хмарка спалахнула, заграла різними барвами, утворюючи неповторну гаму. Небо, хмарка увесь час мінилися у косих променях, що вибивалися із-за небесного покривала, бризкали на всі боки, спалахували фарбами від фіолетово-рожевих до багрянисто-золотих кольорів. Чисте повітря дихало теплом, огортаючи землю.

Я примружила очі, ловлячи стріли промінців. Вони враз райдужним зблиском заплуталися у віях.

– Галинко, твої вії тріпочуть, як крильця метелика, – прошепотів Віктор.

– Я ловлю ними промінці згасаючого сонечка, – сказала я і широко розплющила очі.

– О, я бачу в них заграву. А тепер вони потемнішали й стали темно-сірі, як ота хмарка, – фантазував услід за мною Віктор, бо мав чутливу вдачу, яка завжди з готовністю відгукувалася.

– Вікторе, час повертатися до міста. Поки ми виберемося звідси зовсім стемніє.

– Ти мабуть змерзла, крихітко?

– Хіба в обіймах змерзнеш?

– Галочко, дозволь заплести тобі коси. Тільки покажи, як це робиться. Я збрала все волосся до купи, розподілила на три частини.

– Ти мотузок коли-небудь сплітав?

– То мотузок.

– Так ось, бери й сплітай, що може бути простішим.

Віктор, намагаючись заплести волосся, смикав його, плував.

– Тобі не боляче? Вибач незграбу. Така товста коса виходить, просто диво. Отак і йди, не треба її скручувати. Нащо таку красу ховати? – коли коса була сплетена, він ніжно погладив її рукою, і вона, мов змія, поповзла по спині донизу.

У місті ми вибрали вільну лавочку, з полегшенням умостилися, бо ноги аж гули через багаточасове ходіння та стояння. Віктор всадив мене собі на коліна й колисав, мов малу дитину. Я обвила його шию руками і так ми сиділи, мовчки насолоджуючись близькістю й теплом. Його очі знаходились навпроти моїх і я побачила, як ніжність, а більш за все, пристрасть заволоклі їх. Я відчувала, як стугонить його серце, а моє – відгукується у відповідь. Руки Віктора доторкнулися моїх грудей, легенько стисли їх. Я відразу відсторонилася й встала з колін.

– Галочко, я тебе злякав чи образив? – стиха спитав він.

– Ніколи так більше не вчиняй. – відповіла я рішуче.

– Що в цьому поганого або образливого? Я ж тільки хотів пестити тебе, цілувати. Хіба не можна?

– Не можна.

– Пробач мені, недоторкана ти моя.

– За першим разом пробачаю.

– Тоді поцілуй мене на знак примирення.

Я заплющила очі й поцілувала його в губи, які він кумедно випнув. Цілунок вийшов легесенький, пустотливий.

– Ще. Я хочу ще, та тільки не пустуй, – наче капризував юнак.

– Досить! – сміялася я. – Право на поцілунок треба заробити.

Віктор ухопив мене за руки:

– Тоді я сам тебе поцілую.

Я почала пручатися, відбиватися жартома, поки він не припав до мого розкритого усміхненого рота й не затулив його тривалим поцілунком.

Потім ми пішли до нашого пшеничного лану, який неначе чекав на нас і відразу привітно зашелестів.

– Ти чуєш, Вікторе, як лан до нас промовляє: “шу-шу-шу-у” – то він шепоче: “Слухайте, слухайте, що я вам скажу...”

– Що ж він промовляє?

– Слухай, – таємничо шепочу я.

Ми стоїмо, тісно притиснувшись один до одного, як тоді, першого разу, і слухаємо шепіт пшениці, який розуміють земля, небо, зорі й місяць. Ми теж розуміли, що було в тому шепоті для кожного з нас і почувалися найщасливішими в ці хвилини злиття наших душ. Ми, як ніколи, були обопільно щирісердні. Що кожний із нас звиряв полю, ми не відкрилися. Тільки за себе можу сказати – я була спокійна, наче зрікалась когось чи чогось і віддалася на відчай душі своєму почуттю, яке цілковито заволоділо мною цієї солодкої миті. У ньому були поле, я й парубок, що стояв поруч.

Прощалися ми, намагаючись зупинити час.

– Мій годинник іде на три хвилини вперед, – каже Віктор.

Ми знову прихиляємось один до одного, тримаємося за руки, дихаємо в унісон, щось говоримо наостанок, цілуємося.

– Я думатиму про тебе, – каже Віктор.

– Я теж.

– Я сумуватиму.

– Я теж.

– Я чекатиму.

– Я теж.

– Я зателефоную, – обіцяє Віктор.

– Не треба, бо я поїду з Марійкою до міста Щорса, проводити збори. Поспішай, – нагадала я й легенько підштовхнула його в напрямку казарми.

– Я вже йду... До зустрічі.

– Ясного тобі неба, Вікторе, бездоганних віражів і м'якої посадки!

– Дякую за все: за прогулянку, за наше поле. Я пам'ятатиму твої очі, твоє волосся, циганочко.

– Годі! – сміюся я.

Він задкує, а потім зривається з місця, мов вихор. “Лети, мій крилатий хлопчику”, – шепочу йому вслід, посилаючи прощальний помах рукою.

Я була збуджена, перебуваючи в стані реальності сьогодення, насолоджувалася нею. Усе, що відбулося, було до болю дорогим. А може це любов? Ні, і ще раз ні! Тоді що таке любов? Я боялася впускати це слово до своєї свідомості, щоб воно, бува чого, не засіло там і не затьмарило збентеженого мозку. Я поміркую над цим потім.

ЗУСТРІЧ П'ЯТА

У Райкомі комсомолу відчувалась атмосфера підйому й поштовху. Він працював у повному складі: скінчилися літні учбові сесії, відпустки. Уся робота була скерована на виконання Програми XXII з'їзду КПРС. На підприємствах промислово-виробничої зони розгорнулася боротьба за дострокове виконання семирічного плану. Велику роль у цьому відігравало соціалістичне змагання, в основу якого закладалися нові підходи до вирішення завдань виробництва: підвищення якості продукції, ріст продуктивності праці, пошук резервів виробництва, упровадження нових технологій.

Виробничі колективи з ентузіазмом відгукнулися на рішення партії і комсомолу. Підтвердженням того стало утворення комплексних бригад, які брали підвищені соціалістичні зобов'язання. Комсомольсько-молодіжні бригади виборювали звання колективів комуністичної праці.

РК ВЛКСМУ приділяв велику увагу новому патріотичному руху молоді, як організатор, ідейний керівник патріотичного виховання молоді. Узагальнюючи досвід передовиків виробництва,

поширював його, вивчаючи характер, умови виробництва з творчим підходом у кожному окремому випадку, індивідуально до кожного члена ВЛКСМ.

Закінчилось перше півріччя 1963 року. Райкомівці кинули свої зусилля на комсомольські організації, де підводились підсумки змагань.

Я часто затримувалась на роботі, але це мене не обтяжувало. Я віддавалася їй без залишку, відчуваючи себе, як на кратері діючого вулкану. Робота мені подобалася, хоча вона була не тільки організаційна, а й виконавча. Я відповідала за комсомольський облік, за роботу протокольної частини, вела фінансову роботу, складала звіти з різних питань, контролювала надходження комсомольських внесків, до мене стікалася вся документація Райкому. Та цим не обмежувалися мої обов'язки і їх не можливо перерахувати – така різнобічна робота. Особливо мені подобалася індивідуальна робота. Я очолювала велику комсомольську організацію. За відданість справі, за ідейність у лютому цього року мене прийняли кандидатом у члени комуністичної партії, чим я дуже пишалася.

У вівторок мене й Марію викликав Юрій Олександрович.

– Дівчата, збирайтеся у відрядження до міста Щорсу. Побуваєте у всіх комсомольських організаціях, план роботи у вас є, він – комплексний. Працюйте так, щоб не залишилося невирішених питань. Повчати вас мені немає потреби: ви добре знаєтеся у справі. Контактуйте, будь ласка, всі питання з партійними організаціями. Особливу увагу приділіть паровозному депо. Подивіться, чи є резерви росту і як Пономарьов готується до районного фестивалю молоді, він обіцяв великий концерт на свято. Виїздіть негайно, поки ходять поїзди. Бажаю вам успіху й плідної роботи. Якщо маєте запитання, то вирішимо всі зараз, бо ми з Ігорем

Петровичем теж будемо у відрядженні. Зустрінемося наступного понеділка. Усього найкращого, успіху в справах!

Ми з Марійкою невимовно раділи. Вона збирала папери й наспівувала тоненьким голоском пісеньку Робертіно Лоретті: "...Солнышко, ты солнышко мое..." Більше за все ми бажали вирватися з кабінетів до живої роботи, хоча в кабінеті теж було не менш живо і доволі жваво, як і повинно бути у молодіжній організації. За відвідувачами не зачинялися двері.

Саме увійшла Юля Рісензон, старша піонервожата середньої школи № 3. Ще два роки тому вона, жінка військовослужбовця, стала на облік у комсомольську організацію, секретарем якої була я. Внесків ніколи своєчасно не сплачувала, не ходила на збори. Справляла неприємне враження через те, що завжди була неохайно одягнена, якась сіра й безрадісна. Я відвідала її вдома. Юля відчинила двері й не стільки здивувалася, зустрівши мене, як злякалася й зблідла, хоча і без того була жовта, змарніла. Довге плаття, усе в плямах, висіло на ній, як на кілку. Із сусідньої кімнати, як совенята з гнізда, дивилися на мене дві чорнявенькі дівчинки, Юльчині доньки. Скрізь неповбирано, ні проїхати, ні пройти.

Я привіталася, а потім сказала:

– Юлю, я маю до тебе розмову. – Юля якось знітилася, та я підбав дорила її. – У мене до тебе є хороша пропозиція: я хочу тебе залучити до громадської роботи.

Юля здивувалася:

– Мене?

– А чом би й ні? Приходь завтра на збори, саме призначатимемо заступника секретаря комсомольської організації, бо Валя вибула з комсомолу. Я хочу рекомендувати тебе. Розумієш, вас – дружин військовослужбовців – на обліку десь за двадцять, усі мешкають у військовому містечку й зовсім відірвані від загальної справи. Ти очолиш їх, згуртуєш. Може, вас зацікавлять заходи, що проводяться у Будинку офіцерів, налагодите зв'язки з партійною організацією, з жіночою радою. Дивись – і ваше життя стане більш цікавим, змістовним і скрашуватиме ваші будні. А там можна й роботу для тебе підшукати.

– Куди мені, у мене двоє дітей! – безнадійно мовила Юля.

– Дітей до дитсадка водитимеш. Поміркуй над цим, порадься з чоловіком. А завтра вдягнися гарненько, щоб була краща за Кадуліну чи Соловійову, які тільки те й знають, що містом прогулюватися та хлопців молодих зваблювати. До речі, якав тебе освіта?

– Тільки середня. А що?

– Є вільне місце піонервожатої у школі, де навчаються діти військовослужбовців. Поміркуй, може, даси згоду попрацювати. Треба якось змінити своє життя, тобі ж лише двадцять три роки.

– Так, задали ви мені задачу, – сказала Юля і очі її радісно заблищали.

– Я завтра обов'язково прийду і постараюся не впасти лицем в грязюку. Щодо пропозицій, то я не знаю, як вам і дякувати за довіру. Безумовно, я зацікавилася.

З того часу й життя Юлі, й сама вона змінилися. Юля не ходила, а літала, мов на крилах. Її жовтувате лице, з ластовинням на носі, повітлішало, тьмяне волосся виблискувало. Вона стала активною і добросовісною помічницею в комсомольській роботі. З першого вересня вже обіймала посаду піонервожатої, а наступного 1962 року вступила до педагогічного інституту, що в місті Чернігові, на заочне відділення. Вона дякувала мені за поради й допомогу, з відкритою душею й щирим серцем тягнулася до мене, а я невимовно раділа за неї.

– Галиночко, добридень! Я тільки на хвилиночку, маю засвідчити, що повернулася з відпустки. Зараз забіжу до Марійки, довідаюся про плани на найближчий час.

– Поспішай, бо ми маємо зараз від'їздити до Щорса.

– Біжу, біжу, – сказала Юля. Її чорні очі світилися, доброзичлива усмішка робила продовгувате лице привабливим. – Усього найкращого! – побажала наостанок Юля.

– Бувай, – відповіла я. Моє серце огорнуло тепло, я ставилася до Юлі з особливою увагою й повагою за те, що вона оправдала мої надії, за її наполегливість, старанність і цілеспрямованість. Я була спокійна за неї, вона знайшла свій шлях у житті, свою улюблену справу й вирвалася з одноманітної буденності.

Я владнала всі справи, повідомила Івана Степановича, що пропущу репетицію, збрала необхідні матеріали, а вдома – необхідні речі й разом з Марійкою виїхала до Щорса, районного міста.

Історія наших романтичних зустрічей з Віктором наближається до кінця. Чому? Що цьому спричинилося? Що змусило мене зректися хлопця-мрії, з яким я відчула злет найпрекрасніших відносин, з яким удвох відтворили для себе зворушливу, ніжну мелодію почуттів? Ця мелодія переливалася з його чистої, чутливої душі в мою й з подвоєною силою вільно звучала дзвінком голосом пташки-веснянки, цвіла цвітінням першої весняної квітки. Але почуттям не судилося досягти апогею – повного злиття, єднання. Той, заради якого я поступилася усім: Віктором і тим, що короткий час з'єднувало нас з ним, вартий того, щоб я віддала йому перевагу. Та все одно розв'язка мала бути нелегкою, просякнутою гіркотою, а може й каяттям.

Мій ліричний відступ повністю все спростує та оправдає мій вчинок по відношенню до Віктора, бо саме так мала вчинити я, давно закохана у Славка, а кохання зраджувати не можна. Зі Славком я познайомилася за три роки до описуваних подій. Це сталося на танцювальному майданчику. Ще на початку танців я помітила у натовпі незнайомого хлопця, що стояв і спокійно спостерігав за танцюючими. Десь аж під кінець танців він підійшов і запросив мене танцювати. Зав'язалася жвава розмова. В'ячеслав, так звали хлопця, так і не відійшов від мене, а потім попросив

дозволу провести додому. Приємно вражена, я дала згоду. В'ячеслав з першого погляду справив на мене приємне враження. М'які риси обличчя, теплий погляд великих глибоких очей, мила усмішка, приязна манера спілкування притягували мене до нього, мов магніт.

Перша зустріч не стала вирішальною у наших відносинах. На півдорозі ми попрощалися й розійшлися.

Знайомі дівчата при зустрічах все розпитували: "Хто за один? Звідки? Надовго"? А я про нього нічого не знала. Після знайомства його бачили декілька разів, як він походжав вулицями міста, а потім хлопець зник. Подруга Зіна сповістила, що він знявся в паспортному відділі з обліку й виїхав, невідомо куди. Я жалкувала, що обірвалося наше знайомство.

Минуло літо. Ось вже і жовтневі свята. Неочікувано я зустріла В'ячеслава після святкової демонстрації. Він був з братом Віктором, а я – з подругою Тамарою. Ми привіталися, розговорилися. Розмова точилася між Тамарою й Віктором – вони разом закінчили десятирічку і врешті ми домовилися зустрітися на святковому вечері в Будинку культури. Віктор увесь вечір танцював з Тамарою, а я – з В'ячеславом, а потім разом йшли додому. З розмови я дізналася, що В'ячеслав навчається та мешкає у місті Суми. Коли ми прощалися, В'ячеслав сказав:

– Галино, назвіть мені вашу адресу. Я не люблю писати листів, але вам обов'язково напишу.

Моє серце аж підстрибнуло з радості: я відчула, що подобаюся хлопцеві, якого я примітила ще влітку. Я на всяк випадок назвала адресу, хоч подумала: "Поїде й забуде не тільки адресу, а й мене".

Тут він вперше мене поцілував і той поцілунок я запам'ятала назавжди. Ніжний дотик його м'яких, трохи припухлих, теплих губ передав мені стан його пристрасної душі й заповнив мене. Ми зрозуміли, що закохалися один у одного, хоча жодного слова не було вимовлено.

Після цього ми почали листуватися. Славко виявився особливим юнаком. З відзнакою закінчив десятирічку, а потім – з відзнакою Харківське авіаційне училище штурманів. Три роки служив в авіаційному полку в Закавказькому окрузі. У 1960 року його демобілізували за станом здоров'я. Така іронія долі. Улітку цього року ми й познайомилися, коли він навідався до матусі, перед тим як вступити до навчального закладу.

Цілісність натури, різнобічність знань, висока внутрішня культура й порядність робили його не схожим на інших юнаків, з якими я була знайома. Славко був ідеалом, випестуваним у моїх мріях. Від цієї молодого людини сходила чоловіча сила й витримка, які одразу підкоряли врівноваженістю, надійністю. Серйозний і водночас дотепний, мовчазний і небагатослівний, він охоче підтримував розмову, мав терпіння вислуховувати мою балаканину, при цьому приємно усміхався, а очі заохочуючи світилися.

Захоплювався спортом і мав другий розряд зі штанги, до якої потягнувся ще в десятому класі.

При подальшому спілкуванні я відкрила в ньому багато вражаюче-прекрасних захоплень. Його все цікавило: і тварини, і рослини, і увесь навколишній світ. Він жив у ньому, тонко відчував і любив його. Особливо багато читав художньої літератури, різних видань з історії, мистецтва, культури, публіцистики; любив заглиблюватись до енциклопедій, словників – українських, російських, іноземних. Вони були більш ніж хобі, вони були йому друзями. З оперного словника він дізнавався про оперне насліддя вітчизняної та зарубіжної класики і полюбляв слухати класичну музику.

Це був життєрадісний молодий чоловік, який не пропускав жодного кінофільму, чи інших будь-яких видовищ: концертів, вистав. Ми разом ходили до музеїв, дивилися балет, слухали оперу, коли випадала нагода.

Середній на зріст, широкоплечий, з добре розвиненою мускулатурою тіла, він мав привабливу зовнішність. Його глибокі очі, кольору стиглого горіха, з довгими пухнастими віями, випромінювали добро, тепло й розум. Рожеві ніжні губи якось особливо усміхалися й разом з очима осявали округле обличчя з прямим, недовгим, ледь кирпиченьким, з тонкими крилами, носом, з гарненькою ямочкою на підборідді. Усе в Славкові гармонійно поєднувалося: зовнішність з внутрішнім змістом і станом душі.

Я почувалася поруч з ним щасливою, через збагачення своєї особистості, відчувала в кожному його погляді, в кожному русі, навіть в подиху, глибоке, чисте почуття. І я відповідала йому тим же. Сила моїх почуттів була така велика, що я жила тільки ним, тими ліченими короткими зустрічами, що випадали як подарунок долі, його листами до мене. Він нечасто приїздив, тільки на зимові канікули й одного разу – на літні, та зрідка – на свята, бо навчався й працював.

Не вимагаючи ніяких зобов'язань з його боку, я чекала на нього всі роки, що він вчився, і завжди пам'ятала його девіз: "Вір і чекай. Зустрічі і розлучення – дві різні частини, якщо їх з'єднати, то будеш щасливий". Він називав мене: моя зірочка, моя патара Гочі, що грузинською чи вірменською – моя маленька дівчинка.

Тепер я почувалася винною в однаковій мірі як перед Славком, так і перед Віктором, і вирішила якомога швидше розв'язати вузол відношень з останнім. Я краjala себе за те, що погодилася на першу й наступні зустрічі з Віктором, але бачить Бог, що я вважала їх безневинними прогулянками. Та кожного разу вони набували іншого сенсу й дедалі захоплювали, бентежили, хвилювали. Я мала з цим покінчити, хоч якби важко не було. З нетерпінням чекала на зустріч з непохитною рішучістю й неминучістю розв'язки.

На роботі нічого не ладилося, настрої – нікудишній. Марія, помітивши, що зі мною щось негаразд, сказала:

– Галино, чого ти така похмура, як сама не своя? Який ґедзь тебе укусив?

– Ти, Марійко, підмітила, як у око вліпила. Мені справді непереливки. Завтра мушу назавжди розпрощатися з Віктором.

– Ото маєш! Навіщо ж так побиватися? Ти ж його не кохаєш чи може .

..

– Ні, не закохалася. Ти ж це маєш на увазі?

– Рано чи пізно це мало статися. Ні Віктор, ні ти ні в чому не заприсягалися. Провели час разом, поспілкувалися і розійшлися, – заспокоювала мене Марійка.

– Про мене то так, хоча й не зовсім. А от Вікторові моє зізнання буде як сніг на голову, як обухом по голові.

– А що він раніше думав? Невже йому не спадало на думку, чи є в тебе парубок, чи нема? Ніколи й розмови на цю тему не заводив. По його виходить, що ти сиділа і тільки на нього чекала.

– Твоя правда, Марійко. Ми ніколи не з'ясовували наших відносин. Це, може, через те, що обоє легко ставилися до них, тому і нічого не треба ускладнювати. Як зійшлися, так і розійдемося.

– Шкода, звичайно. Віктор порядний у всіх відношеннях хлопець. З усього видно, що ставиться до тебе не тільки з прихильністю. Його відношення можна розцінювати як закоханість. Проте на милування нема силування, – підсумувала Марія.

– Не в тому річ, Маріє. Він дуже подобається мені і за інших обставин я б з ним не розлучилася. Але перевагу я віддаю Славкові.

– Тоді постався до Віктора, як до знайомого, не більше. Скажи про все чесно й скинь тягар з душі, стане легше. Може, і Віктор має дівчину, що на нього чекає. Хай повертається до неї.

– Я теж так думаю, – сказала я. – Я бажаю йому тільки щастя. Може колись і згадає за Городнянські зустрічі з провінціалкою, замріяною, романтичною дурепою, а може й ні. Скільки ще таких провінціалок трапиться на його шляху.

– Може й трапиться, та не таких. Ми – неповторні, – засміялася Марійка, задерши догори свого носика.

Я усміхнулася у відповідь, задивилася у вікно на квітучу клумбу, заглибившись у свої думки.

Ми зустрілися, як і вперше, біля відділення зв'язку. Так само яскраво світило сонце, так само ми хвилювалися. Тільки тоді ми обоє приємно хвилювалися, бо попереду все здавалося новим, невідомим, чудовим. А тепер радів тільки Віктор – він не знав, що має статися, а я вдавала, що все чудово, хоча в самої на серці шкребли коти.

– Галинко, ти виглядаєш блідою. У тебе неприємності?

– Ні, Вікторе, то тобі здається. Зі мною все гаразд, – відповіла я, якомога веселіше й безжурніше. – А як твої справи?

– У мене все те ж – літаководіння, теорія й техніка польоту, льотна підготовка. Скоро почнемо повітряні вправи виконувати, виписувати різні кренделі, а далі – фігури вищого пілотажу.

– Ой! Мені по спині аж мурашки бігали, коли я спостерігала, як льотчики виконують мертву петлю”, крутяться штопором або пікірують з невимовним ревом. А тобі буває страшно? – запитала я.

– Дуже важко буває, але страху немає. Постійні тренування, звичка загартовують організм, волю й з часом зростає витривалість. Є серед нас такі, що не витримують переобтяжень і кидають училище.

– А що означає термін “мертва петля”? – спитала я аби продовжити розмову.

– “Мертва петля” – фігура вищого пілотажу. Вона являє собою замкнену криву у вертикальній площині, – Віктор виразно жестикулював, малюючи віраж у повітрі. – Уперше здійснив таку фігуру Петро Нестеров і став засновником вищого пілотажу. На жаль, він загинув під час Першої Світової війни, коли йому виповнилося тільки двадцять сім років, уперше застосувавши таран.

– Дякую за вичерпну інформацію, – подякувала я, приязно посміхнувшись.

Ми йшли знайомими луками. Тільки тепер вони буйно цвіли. Тоді був травень, а тепер – початок липня. Усе сяло, співало, сміялося.

Ось і стара знайома – зелена гойдалка. Я почала тихо говорити, втупивши погляд в землю. Серце стугоніло, я відчувала його скрізь: у скронях, у грудях, у пересохлому горлі.

– Вікторе, я маю до тебе важливу розмову. Сподіваюся, що ти мене зрозумієш. Сьогодні ми бачимося востаннє. Наші зустрічі були дружніми, ми не загадували нічого на майбутнє, стрічалися, насолоджувалися теперішнім. Якби нам добре вдвох не було, та ми мусимо розлучитися. Річ у тому, що я кохаю іншого, чекаю на нього три роки. Він – моє майбутнє. Скажу відверто – ти мені подобаєшся, я рада знайомству з тобою. Ти здався мені за світлого промінчика, що засяяв серед буднів мого життя. Ти покликав за собою і я пішла, щоб розділити часточку весняної радості, – вимовила я якомога оптимістичніше, хоча губи мені заніміли, і я буцімто провалилася до темної безодні.

До моєї свідомості ледь дійшли Вікторові слова:

– Може, ти йому не так потрібна, як мені?

“А як я тобі потрібна, нащо я тобі”? хотілося запитати, та я не посміла. – Як Славку я потрібна, то він пише і каже: “Я боюся втратити тебе, моя зірочко”. Я люблю Славка, як і він мене, я потрібна йому”, – думала я.

На коротку мить запала гнітюча тиша, потім Віктор сказав безнадійно і якось приречено:

– Тоді мені нічого не залишається, як тільки не вийти зі штопора.

“Що ти говориш”?! – хотілося крикнути, та я стояла, мов скам’яніла, не в змозі вимовити й словечка. Я не мала змоги навіть зрозуміти його слова. “Про що він говорить”? – стугоніло в голові. “Що відповісти? На яку відповідь чекає Віктор”?

Може, якби я подивилася Вікторові в очі, я щось би прочитала в них, але я дивилась кудись вдалину й нічого не бачила перед собою. Моя дівоча душа ще не розуміла, що не завжди стан душі видають слова, що вони не є єдиним доказом її почуття. Та скоріше ще щось було більш

значуще й важливе, що не дозволило мені сприйняти його скупі слова. Зустрічаючись з ним, я завжди пам'ятала, усвідомлювала, що для наших стосунків нема майбутнього.

Віктор гойдав осиротілу гойдалку і вона сумно шурхотіла, немов жалкувала через те, що поміж нас все зруйнувалося. Збігають останні хвилини, які ще ледь-ледь утримують ланцюжок, який з'єднував нас ще не так давно, здавалося б, незламною силою кохання й вірності, і ось має назавжди обірватися. Ще жевріє маленька надія, що останньої миті, єдиним словом я поверну все назад, до нашого безжурного світу, де живе любов.

Десь у кущах скрикнула чи то сполохана, чи то спросоння пташина, підсиливши драматизм дійсності.

Кожний з нас чекав на вирішальні слова. Мені хотілося почути тільки три слова “Я тебе кохаю...” Не знаю, не ручуся за себе, як би я їх сприйняла й куди б вони повернули мою долю, бо була надто збуджена, напружена, мов натягнута тятива. У серці спалахнули суперечливі почуття, я гостро відчула, що Віктор мені не байдужий, що я не хочу його втрачати. Чомусь на думку недоречно спала Тургенівська Ася, яка теж уперто чекала на три заповітні слова й не схотіла зрозуміти поклику свого серця, не дослухалася до його розпачливого зойку. Задля цих слів вона принесла в жертву кохання.

До міста поверталися мовчки, кожний затаївши в собі свої почуття. Не знаю, що відчував Віктор, образу, розчарування чи ще щось. Я ж ішла з почуттям власної гідності – я вчинила те, що мала вчинити. Не можна, щоб брехня була поміж нас. Проте полегшення через свою порядність я не відчувала, не буду кривити серцем.

Віктор ступав трохи позаду. На роздоріжжі я на мить зупинилася. “Не судилося нам іти однією дорогою – підемо кожний своєю”, – подумала я. та все ж невпевнено запитала:

– Ми підемо прощатися з нашим пшеничним ланом?

– Ні, – відповів Віктор. – Якщо бажаєш, я проведу тебе до танцювального майданчику.

Мені здалося це зовсім недоречним і я в свою чергу коротко відповіла, як відрізала:

– Ні.

На тому ми і розійшлися. Я не подивилася навіть у його бік, скоріше відчула, як його поглинула вечірня темрява.

Я не йшла, а сунула, мов сновида, ледь пересуваючи неслухняні ноги. Я не думала, що мені буде так важко, що серце розриватиме глибокий відчай через безповоротну втрату піднесених, чистих зустрічей, які примушували все моє єство пломеніти у хвилюючому очікуванні їх. Вони нам обом прикрашали життя, збагачували його взаємними захопленнями й враженнями.

Біля свого будинку я дала волю сльозам. Лежачи ницьма на лавці, поклавши голову на руки, я довго й невтішно ридала, не помічаючи нікого

й нічого, наче бажала слізьми вимити з серця все, що нагадувало мені про Віктора, вивільнити свою душу з полону неочікуваного, непроханого почуття.

Не знаю скільки часу я плакала, та коли трохи заспокоїлася й змогла більш спокійно мислити, спитала сама у себе: “Що то було зі мною? Спалах, жага кохання, бажання кохати, чи стан душі, яка багато часу живе очікуванням і надіями? Щоб не було, але я не жалкую: життя подарувало мені незабутню зустріч, у якій відбувся цей непересічний юнак”.

І все-таки я дала відповідь на своє запитання: “Так, це було не що інше, як любов, що спалахнула, мов зірочка-пульсар. Її життя виявилось коротким. Та хоча вона й згасла, проте тихе, ясне світло ще житиме довгі роки в спогадах і зігріватиме душу”.

ЗУСТРІЧ ШОСТА

Ми довго з Віктором не бачилися. Він ніколи не з'являвся на танцях. Яюсь Ганнуса забігла до Райкому комсомолу в справах і завела розмову за Віктора.

– Галиночко, ви з Віктором розлучилися?

– Так.

– Тепер зрозуміло, чому він не з'являється в місті. То ж то я спитала у нього, чому його ніде не видно, а він сумно відказав: “Я у глибокому підпіллі. І не нагадуй мені за Галину: вона – моя особиста велика трагедія”.

Наприкінці липня відбулася зустріч міської команди КВК (клубу веселих та кмітливих) з командою КВК військової частини. Команди мали зустрітися у Клубі офіцерів. Я спочатку відмовилася піти, щоб не зустрічатися з Віктором, та Марійка наполягла:

– Що це за фокуси? По перше: ми зобов'язані піти як організатори молодіжного вечора й самої зустрічі, і я без тебе не впораюся. По-друге: жереб кинуто і нема чого перейматися. Ти ж Вікторові не зрадила, покинувши його на весільному рушнику. Та й про його наміри щодо тебе не знала. Заспокойся, будь ласка.

– Ти безжальна, але, як завжди, права. Але я буду почуватися напруженою, нерішучою. Все-таки Віктор не якийсь-то далекий знайомий, – почала було я.

– Подружко моя мила, я тебе добре розумію. Угамуй свою тугу-печаль. Усе минеться. Вище голову!

Я трохи заспокоїлася.

Зустріч команд пройшла на “ура”. Капітаном міської команди була недавня випускниця середньої школи, нині – старша піонервожата – Паршина Валентина. Володарка “Золотої медалі” за десятирічку Валентина мала неабиякі розумові здібності й різнобічні знання. Команда утворилася за її ініціативою й була добре підготовлена.

Не буду вдаватися до подробиць, скажу тільки, що ми, уболівальники, хвилювалися і чим могли підтримували свою команду, та перемога була на боці курсантів – всього на два бали вони обійшли в загальному рахунку. Особливо чудовою й вдалою вийшла художня частина. Чоловічий ансамбль виступив з прекрасною програмою.

Я уболівала, розчервонілася, відчуття тривоги домішувалося й не давало змоги як слід розслабитися і радіти. Непокоїла одна думка, що свердлила мозок: “Де Віктор”? Я його ніде не бачила. Та коли розпочалися танці, до мене підійшов Сашко, товариш Віктора і запросив на танець.

– Галино, – звернувся він, – на вас чекає один курсант. Ви, мабуть, здогадалися хто? Він тут, поблизу, в сквері й попросив мене, щоб я вас провів до нього, якщо ви згодні.

– Добре, – відповіла я.

Після танцю я підійшла до Марії.

– Маріє, я відійду на декілька хвилин. На мене чекає Віктор. Не кидайте мене, ми разом підемо додому. Якщо я затримаюся, покличте. Гаразд?

– Гаразд, Галино, не турбуйся. Ми ще побудемо десь з півгодини.

Сашко взяв мене за лікоть і ми поринули в темряву, яка здалася густою й важкою після освітленої зали. Іти прийшлося недалеко.

– Вікторе, – покликав Сашко.

– Я тут, – озвався Віктор, що сидів на лавочці.

– Я зробив, як ти просив. Зустрічай Галину. На все добре, – попрощався хлопець.

Віктор привітався до мене, а потім поцікавився підсумками зустрічі.

– Рахунок 25:23 на вашу користь. А чому ти не прийшов?

– Мені нема чого там робити.

– Як то нема чого? – запитала я. – Ти ж був у команді.

– Був і вибув.

Запала глибока мовчанка. Цікаво було б збоку подивитися на нас. Сидимо на протилежних кінцях лавочки, як незнайомі, чужі. Я дивлюся проти себе. Якраз над головою світить повний, здоровезний, на півнеба місяць. Він здивовано поглядає на нас і нічого не розуміє. Я теж нічого не розумію з того гнітючого мовчання, але не порушую його. Безліч запитань снує в голові. “Навіщо, навіщо я прийшла сюди й сиджу, мов потороча? Чого він мовчить, якщо сам покликав? Що він має на думці, в чому він вагається, чим занепокоєний?” Ця безкінечна низка запитань так і залишилася без відповіді, а зустріч – загадкою.

Мене проймав дроз, я хвилювалася. Може, й він він відчував те саме. З Клубу доносилися звуки музики, веселі голоси, сміх, а я не мала сили ні сидіти, ні піти. Час безжально збігав. Стояла чудова липнева ніч, в повітрі ні шелесне. Тільки б радіти. “Ну, чого ти мовчиш? Вимови хоч словечко”, – подумки зверталася я до Віктора, та німа тиша продовжувала давити тягарем безвихіддя.

“Галино-о-о!” – почувала я, як гукала Марійка. Я знялася з лавки, мов сполохана птаха, кинувши поспіхом своє останнє “прощавай” і, не дослухаючись до відповіді, побігла на поклик.

Мене знову стривожило дивовижне побачення, яке нічого не принесло, окрім недовомки, і я відшукувала виправдання або пом’якшувальні аргументи, щоб заспокоїтися.

“Чи він мене кохає?”- запитувала я. “Може захопився, може покохав”, – відповідала. “Бо інакше навіщо було б йому поспішати на побачення, витратити на мене весь вільний час? Навколо стільки вродливіших за мене дівчат. Чому я у хвилини останньої зустрічі не подивилася йому у вічі, щоб прочитати його думки й бажання? Чому не озирнулася на перехресті доріг? Може, я побачила б, як він стоїть і проймається жалем, шкодуючи за втраченим або намагається вловити іскорку надії в моїх

очах? Чому ні про що не запитала ні тоді, ні тепер? Тому, що я для себе все вирішила й назад вороття не може бути”.

Я йшла додому, а місяць світив мені назустріч, вистеляв ясну доріжку.

P.S. Усе, що пригадалося мені і про що схотілося написати, сталося сорок років тому. Нічого вигаданого, надуманого в моїй повісті нема. Усі події й дійові особи в ній реальні й збереглися в моїй пам’яті, як дорогий спомин, що зігриває душу. Щоправда, я змінила деякі імена неголовних героїв. Своє справжнє ім’я я теж побажала змінити, хоча і вигадане, можна сказати, справжнє, якщо взяти до уваги, що моя матуся ще змалечку через моє чорне волосся й чорні брови прозвала мене Галочкою. Її ніжне звертання “Галочко” огортало мене теплом. Це ім’я, яким вона мене охрестила і яким називала мене до кінця свого життя, близьке мені та рідне. Крім того, це – художній твір, тому мій головний герой нехай вибачить мене за мої міркування, щодо його почуттів до мене. Принаймні, мені так хотілося їх сприймати. А мої почуття до Віктора саме такі, якими я їх описала – без вигадки й прикрас.

вересень 2003 року

Т.Кржемінська

м. Суми